

Foto: Opening Energietuin in Griendtsveen.

Jaarverslag

de Natuur en Milieufederaties

2023

Vorig jaar kon het project Boer & Buur met Natuur van start gaan, dankzij een extra bijdrage van de Postcode Loterij (Foto: Mark van Stokkom voor Herenboeren Nederland)

Al meer dan 25 jaar steun van de Postcode Loterij

De Natuur en Milieufederaties mogen al meer dan 25 jaar rekenen op de steun van de Nationale Postcode Loterij. De vaste jaarlijkse bijdrage van 2,25 miljoen euro maakt het mogelijk dat wij ons samen met ruim 1.300 lokale initiatieven kunnen blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies. De impact die we hiermee realiseren, was niet mogelijk geweest zonder deze hulp. Wij zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers dan ook heel dankbaar voor hun bijdrage.

Annie van de Pas, directeur van de Natuur en Milieufederaties: "De bijdrage van de Loterij is al ruim 25 jaar een fundament voor de realisatie van vele mooie lokale projecten in de 12 provincies en zorgt ook voor een belangrijke impuls voor landelijke projecten zoals Energietuinen en Plan Boom. Het is fantastisch dat we, dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij, in heel Nederland extra meters kunnen maken."

Extra schenkingen

Naast de jaarlijkse bijdrage kunnen we een beroep doen op een extra schenking van de loterij voor bijzondere projecten, zodat we belangrijke stappen

kunnen maken richting een klimaatbestendige, natuurinclusieve en circulaire samenleving. De projecten [Plan Boom](#) en [Energietuinen](#) zijn hier voorbeelden van. Projecten die we zonder deze extra bijdrage niet hadden kunnen uitvoeren. Een relatief nieuw project dat we vorig jaar gestart zijn met hulp van de loterij is [Boer&Buur met Natuur](#). In iedere provincie gaan twee coalities aan de slag, die groene boeren en actieve burens bij elkaar brengen. Door dit netwerk krachtig bij te staan, werken we aan meer biodiversiteit, een beter klimaat, circulair grondstofgebruik en gezonde & diervriendelijke voeding. Oftewel: een toekomstbestendige landbouw.

Inhoudsopgave

Facts & figures 2023	4
Voorwoord	5
1 De activiteiten van de Natuur en Milieufederaties in 2023	6
Hoe werken we?	6
Waar werken we aan?	7
1.1 Tegengaan van Klimaatverandering en aanpassing aan de gevolgen ervan	7
1.2 Herstel biodiversiteit	12
1.3 Circulaire samenleving	15
1.4 Communicatie	17
1.5 Activiteiten van het bestuur en koepel	18
1.6 Activiteiten van de raad van toezicht	21
1.7 Toekomstparagraaf	22
1.8 Begroting 2024	24
2 Algemene informatie over de organisatie	25
2.1 Doelen en profiel van de Natuur en Milieufederaties	25
2.2 Vertaling van de doelstelling in visie, beleid en strategie	25
2.3 Meerjarenbeleidsplan	26
2.4 Bestuursstructuur van de stichting de Natuur en Milieufederaties	27
2.5 Integriteitsbeleid	28
2.6 MVO-beleid	29
2.7 Risicoparagraaf	30
3 De financiële positie van de stichting	31
3.1 Staat van Baten en Lasten	31
3.2 Balans en beleid ten aanzien van reserves	32
Bijlagen	33
1 Integriteitsverklaring bestuurders en toezichthouders van de stichting de Natuur en Milieufederaties	33
2 Leden Bestuur en Raad van Toezicht	35
3 Nevenfuncties Bestuur van Stichting De Natuur Milieufederaties in 2023	36
Jaarrekening 2023	38

Impact van

de Natuur en Milieufederaties

Bereik	Versterken maatschappelijk middenveld	Verduurzamen bedrijven	Verduurzamen overheidsbeleid
 1.260 aangesloten lokale groepen en organisaties	 61.054 adviezen gegeven aan burgers en lokale organisaties	 3.680 bedrijven advies gegeven over duurzame bedrijfsvoering	 221 zienswijzen ingediend
 41.846 bezoekers aan de 1.842 georganiseerde activiteiten	 108 netwerken opgezet	 210 bedrijven helpen verduurzamen	 Bij 676 beleidsontwikkeltrajecten betrokken
 894.097 mensen online bereikt en ruim 2.237 keer in de media	 1.770 maatschappelijke initiatieven ondersteund	 2.096 bedrijven toegang gegeven tot kennisuitwisseling over duurzaamheid	 94 concrete plannen voor beleidsuitvoering ontwikkeld

Voorwoord

In 2023 leek de urgentie voor klimaat en natuur groot draagvlak te krijgen en steeds meer door te dringen tot de samenleving. We hebben in 2023 dan ook de 4 miljoenste boom voor *Plan Boom* geplant - en zien, nu het project tot zijn einde komt, dat de energie die is losgekomen om zelf bomen te planten onverminderd groot is en blijft. Ook zijn we begonnen aan ons meerjarige project *Boer & Buur met natuur*. Dat veel boeren wel degelijk de omslag willen maken naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering, blijkt onder meer uit de enorme stapel aangemelde coalities en de grote interesse om mee te doen aan dit project. Ook in andere samenwerkingsprojecten zoals een agroforestry project van drie federaties, zien we dat de animo groot is. Veel boeren willen wel - maar willen ook worden ontzorgd en hebben een langetermijnperspectief nodig. Voor dat laatste hebben we ons op verschillende niveaus hardgemaakt, van sectortafels van het landbouwakkoord tot onze werkzaamheden in de provincies.

We hebben daarnaast met trots het startsein gegeven aan de energietuin in Assen. We blijven onze boodschap om de energietransitie natuurinclusief vorm te geven dan ook met evenveel passie uitdragen. Die boodschap is in 2023 steeds beter gehoord en ontvangen. Zo wordt mede door onze inzet de landelijke subsidie voor energieprojecten (SDE++) al in 2024 aangepast om ruimte te maken voor natuurinclusieve energieprojecten. En wordt ons Loket Energie en Natuur steeds beter gevonden en bevestigd. Tot slot is er hard gewerkt aan energiebesparing op weg naar aardgasvrij en aan de Regionale Energiestrategieën met de Participatiecoalitie. We hebben 50 initiatieven begeleid in het nemen van besparingsmaatregelen en hebben daarin veel geleerd, maar zelf ook kennis aan te bieden. Een voorbeeld daarvan is onze handreiking *Natuurinclusief isoleren* waar we nu de laatste hand aan leggen. Daarnaast blijven

we in de Regionale Energiestrategieën concrete oplossingen en handvatten bieden om te komen tot een natuurinclusieve energietransitie met oog voor mens en omgeving, en maken we ons tegelijk hard voor het behalen van de klimaatdoelen. Die dreigen namelijk door netcongestie, de strijd om de ruimte en een gebrek aan bestuurlijk lef uit zicht te raken. Ons werk hierop zal de komende jaren op dit thema hard nodig blijven.

Het is zorgelijk dat we politiek in een impasse lijken te zijn geraakt, waardoor veel onzeker is en langetermijnperspectief op de grote transitie uitblijft. Daar balen we stevig van, maar we zetten in op kansen. Want juist de NMF's staan dicht bij de burger en dicht bij lokale groepen, initiatieven en vrijwilligers. Ons netwerk is vele malen groter dan de 1300 bij ons aangesloten groepen. We hebben de afgelopen twee jaar voor het eerst ingezet als koepel op het landelijk ontwikkelen van trainingen met lokale 'chapters'. Zo hebben we met veel succes ruim 200 energieboswachters opgeleid. Dat smaakt naar meer. We willen ons trainingsaanbod fors uitbreiden en bijdragen aan een stevige, goed geïnformeerde beweging van onderop. Een beweging die zelf lokaal aan de slag gaat, in positieve zin, maar ook in staat is om te agenderen, te beïnvloeden en van onderop een katalysator te worden voor de transitie die ons land in zal moeten gaan.

Annie van de Pas
Directeur-bestuurder

1. De activiteiten van de Natuur en Milieufederaties in 2023

Hoe werken we?

De Natuur en Milieufederaties (NMF) werken aan natuurrijke en klimaatbestendige provincies. Provincies waar huidige en toekomstige bewoners van een gezonde en schone leefomgeving kunnen genieten. We geven een krachtige stem aan de kwetsbare waarden van natuur en klimaat. Samen met bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden werkt de NMF aan oplossingen. Als netwerkorganisaties verbinden, stimuleren en ondersteunen we tienduizenden burgers, meer dan duizend lokale organisaties, overheden en bedrijven om samen te werken aan een duurzaam en natuurinclusief Nederland.

1 Tussen de staat en de straat

Wij staan dicht bij de lokale omgeving en zien in de praktijk welk beleid wel en niet werkt. We bouwen bruggen tussen de decentrale en landelijke overheid als dat kan en agenderen en jagen gericht aan waar nodig. We vertalen lokale signalen voor overheden en helpen overheden de lokale omgeving te betrekken bij transitie.

2 We doen het samen

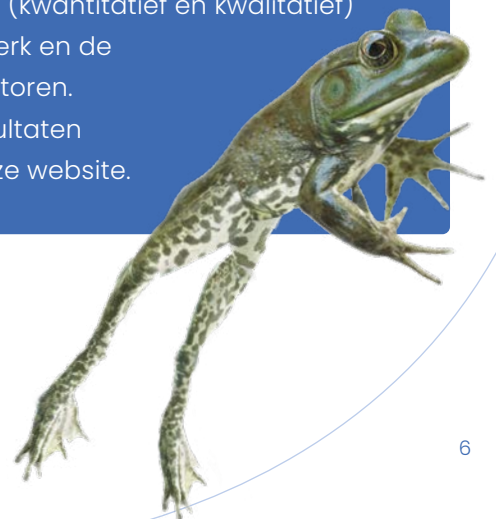
We werken elke dag samen met inwoners, met maatschappelijke organisaties, bedrijven en met overheden. We staan midden in de maatschappij en zijn gericht op het maatschappelijke belang. Samen komen we verder, is onze stellige overtuiging. We betrekken zoveel mogelijk mensen bij de transitie naar een duurzame samenleving en kijken daarbij verder dan onze eigen achterban.

3 Het kan wel

Daar waar oplossingen uitblijven en praten ons niet verder brengt, brengen wij innovatieve oplossingen in, of ontwikkelen we onze eigen projecten. We laten op positieve wijze en op de voor ons kenmerkende manier – samen met anderen, midden in de samenleving – zien hoe het ook kan. Daarmee halen we concrete resultaten en brengen we transitie op andere wijze dichterbij.

Impact

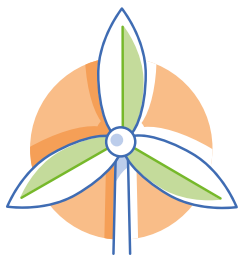
Om de impact van onze activiteiten te meten voeren we jaarlijks een impactonderzoek uit. In dit onderzoek wordt gekeken naar de meetbare resultaten en effecten (kwantitatief en kwalitatief) van onze activiteiten in het afgelopen jaar. Door de aard van het werk en de complexe netwerk omgeving zijn successen afhankelijk van veel factoren. Het impactonderzoek focust daarom op de directe effecten en resultaten van de activiteiten. Ons [impactrapport van 2023](#) is te vinden op onze website.

Waar werken we aan?

1.1 Tegengaan van Klimaatverandering en aanpassing aan de gevolgen ervan

In het programma Klimaat & Energie werken we aan het tijdig behalen van de Nederlandse klimaatdoelen met oog voor mens en natuur. Daarom zetten we voor de energietransitie in op versnelling, lokaal draagvlak én natuurinclusiviteit.

De Natuur en Milieufederaties richten zich op onderdelen van de transitie met een lokaal karakter: inpassing van grootschalig zon en wind (en steeds meer andere technieken), en een versnelde om-

slag naar aardgasvrije wijken. Een vraag die daarbij centraal staat is: hoe bereiden we ons voor op een nieuwe fase van de energietransitie, waarin ruimte en draagvlak schaarser is en natuurinclusiviteit steeds belangrijker wordt? Met een toonaangevende Position Paper en intensieve lobby hebben we daar, gevoed door signalen uit de provincies, mede vorm aan kunnen geven. Ook klimaatadaptatie is onderdeel van het programma: daarmee maken we onze samenleving en onze natuur weerbaarder tegen het toenemende aantal klimaatschokken.

Participatiecoalitie

Voor de *Participatiecoalitie*, het belangrijkste project in het programma, was het een spannend jaar. Dit vanwege de sterke intensivering van het onderdeel Aardgasvrije Wijken met een geheel nieuwe aanpak: het doelgericht opzetten en ondersteunen van bewonersinitiatieven in hun proces om tot concrete verduurzamingsmaatregelen te komen. Een typisch voorbeeld van 'learning by doing'; in de loop van het traject werden daardoor de lokale werkwijzen en de landelijke monitoring en strategie steeds robuuster. Inmiddels is bekend dat deze lijn nog zeker twee jaar kan worden voortgezet. Daarmee is er tijd om te gaan oogsten wat in 2023 gezaaid is. Naast de inzet op CO₂-besparing kijken de NMF's

hierbij ook breder. Op 12 september werd een landelijk webinar Natuurinclusief Isoleren georganiseerd voor bewonersinitiatieven, zodat zij beter in staat zijn zorgvuldig om te gaan met beschermde soorten in de gebouwde omgeving. Een landelijke handreiking over dit vraagstuk is momenteel in de maak.

Regionale Energiestrategieën (RES)

Bij het andere programmaonderdeel, de *Regionale Energiestrategieën*, is in 2023 steviger ingezet op een regionaal kennisprogramma. Daarin verspreidden we door middel van masterclasses en trainingen actief kennis over natuurinclusief en participatief ontwerp van wind- en zonneparken. Bijzonder resultaat is de Training Energieboswachter. In 2023 werd die in 8 provincies tegelijk aangeboden, en hebben we liefst 130 lokale burgerexperts opgeleid. Die zijn nu in staat om conceptplannen voor wind- en zonneparken te beoordelen op ecologische kwaliteit én advies te geven voor verbeteringen.

Energietuinen

Het project *Energietuinen* werkte in 2023 gestaag verder. Het belangrijkste doel daarbij was dat er minimaal twee pilotprojecten gerealiseerd werden. Ondanks de enorme complexiteit en tegenslagen bij de lokale ontwikkelprocessen is daar een belangrijke stap in gezet. In het najaar werd bekend dat met hulp van de Windunie het project Energietuin Assen-Zuid toch echt aangelegd gaat worden. En ook het Limburgse Griendtsveen is een Energietuin rijker. Daarnaast is hard gewerkt aan een prachtige online

videoreeks, die andere initiatiefnemers als toolkit kunnen benutten om co-creatie en integraal ontwerp een plek te geven in hun eigen projecten

Loket Energie & Natuur

Het *Loket Energie & Natuur* heeft zich inmiddels gevestigd als dé landelijke vraagbaak en ideeën-motor voor biodiversiteit in wind- en zonneparken op land. Voor het Loket is een webpagina ingericht, compleet met vragenformulier en etalage van goede voorbeelden. Het Loket opereert als een spin in het web en als fundament voor veel andere inzet vanuit de NMF. Zo zijn in 2023 al 10 hulpvragen behandeld van lokale overheden en initiatieven, brengen we onze expertise in bij EcoCertified en landelijke beleidstrajecten, én geven we vorm aan NMF-trainingen en masterclasses over natuur-inclusief ontwerp die lokaal benut kunnen worden. Daarnaast is met succes een denktank 'Wind en Zon met Natuur' opgericht, om met landelijke koplopers na te denken over het hanteerbaar maken van het natuurinclusieve gedachtegoed. En met deze reportage hebben we laten zien dat er volop kansen zijn voor het vergroenen van bestaande zonneparken.

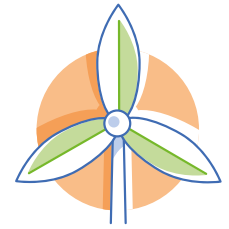
Natuurkracht

De extreme overstromingen in Limburg in 2021 leidden tot een samenwerkingsinitiatief *Natuurkracht* tussen NMF Limburg, Limburgs Landschap, ARK Natuurontwikkeling, Natuurmonumenten en Wereld Natuur Fonds, gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij. De natuur kan op allerlei manieren bijdragen aan hoogwaterveiligheid in Limburg. Regenwater dat langer vastgehouden wordt op de plek waar het valt en vervolgens dieper de bodem intrekt, wordt letterlijk vertraagd. Dit principe waarbij de natuur als bondgenoot ingezet wordt, biedt overal kansen. Van natuurvriendelijke oevers, de aanleg van hagen, akkerland veranderen in grasland tot de opvang van water in de stedelijke tuinen. Het project start in het Geul- en Gulpdal in Zuid-Limburg waar de recente wateroverlast dwingt tot een snelle aanpak. De oplossingen van lokale initiatieven worden daarna gedeeld als inspiratiebron voor alle overheden in Nederland waar ook geworsteld wordt met het hoge water. Binnen dit project zal daarnaast landelijk het netwerk Klimaatambassadeurs uitgebouwd en versterkt worden. De komende tijd gaan we daarover volop gesprekken voeren, en werken we aan een mooie set nieuwe kennisproducten.

Slotbijeenkomst met een nieuwe lichter Groningse Energieboswachters

Landelijke projecten binnen het programma Klimaat & Energie

N.B. de genoemde budgetten zijn de budgetten zoals die beschikbaar waren aan het begin van het jaar.
In de jaarrekening staan de daadwerkelijk bestede bedragen.

Programma

Klimaat & Energie

Looptijd

Doorlopend programma

Budget 2023

€96.000,-

Doel

Positionering, lobby en kennisdeling op het thema Klimaat & Energie

Federaties

Alle federaties.

Mijlpalen 2023

1. [Position Paper](#) met WUR: Verder met energie-opwekking op land.
2. [Training Energieboswachter](#): verzorgd in 8 provincies, totaal nu 220 burgerexperts opgeleid.
3. Bestuurlijk besluit overheden: kwaliteitsbudget voor zon en wind op land.
4. We hebben in 2023 meer dan 500 besparingsmaatregelen gerealiseerd in ons project op weg naar aardgasvrij.
5. Toekenning groeifonds aanvraag NL2120 waar we met natuurlijke klimaatoplossingen de komende tien jaar zullen werken aan klimaatadaptatie.

Project

Energietuinen

Looptijd

Januari 2019 - december 2024

Budget 2023

€ 400.000,-

Doel

Ontwerpen en realiseren van minimaal 2 Energietuinen, ondersteunen burgerbeweging, uitwerken van een educatief programma, parkmeubilair en kunst.

Federaties

Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg, Utrecht.

Mijlpalen 2023

1. Realisatie van de [eerste Energietuin in Griendtsveen](#).
2. Groen licht voor [Assen Zuid](#). De eerste paal is feestelijk geslagen.
3. Realisatie van de eerste twee educatieve routes in Griendtsveen en Noordmanshoek
4. Realisatie van drie 'oases' in Griendtsveen waarin onder andere het [parkmeubilair](#) staat. Dit is gemaakt in samenwerking met scholieren van Yuverta.

In 2023 werd de eerste Energietuin van Nederland officieel geopend in Griendtsveen.

Project

Participatiecoalitie RES

(Regionale Energiestrategieën)

Looptijd

Januari 2023 – december 2023

Budget 2023

€ 625.000,-

Doel

Versterken van Lokaal Eigendom, natuurinclusiviteit en participatie binnen de RES-gebieden.

Federaties

Alle federaties.

Mijlpalen 2023

1. >10 masterclasses natuurinclusief ontwerpen gegeven.
2. 161 adviezen uitgebracht in de RES.
3. 7 excursies en 19 leerkringen georganiseerd.
4. [Spiekkaarten RES](#) voor gemeenten succesvol gelanceerd.
5. Succesvolle lobby natuurinclusief lokaal en nationaal, met als effecten o.m. een nieuwe SDE-regeling waarin ruimte wordt gemaakt voor natuurinclusief en lokale successen waar natuurinclusief onderdeel van de RES is geworden.

Project

Loket Energie & Natuur (LENI)

Looptijd

Oktober 2022 - April 2025

Budget 2023

€ 64.000,-

Doel

Bevorderen van biodiversiteit in wind- en zonneparken door het verspreiden van kennis, ervaring en ideeën.

Federaties

Landelijke NMF & Gelderland.

Mijlpalen 2023

1. Oprichting van de nieuwe Denktank Wind & Zon met Natuur: een select gezelschap van koplopers met verschillende achtergronden die samen zoeken naar doorbraken in de natuurinclusieve energietransitie. De gesprekken bieden waardevolle input voor nieuwe kennisproducten.
2. Publicatie van deze [reportage](#) over de kansen voor vergroening van bestaande zonneparken.
3. 10 adviezen aan lokale overheden en initiatieven, op basis van hulpvragen die binnenkwamen via onze [digitale vraagbaak](#).

Ook in 2023 werkten we samen met Klimaatstichting HIER, Energie Samen, LSA Bewoners en Stichting Buurkracht in de Participatiecoalitie.

Project

Klimaatambassadeurs Natuurkracht

Looptijd

2022 - 2025

Budget 2023

€ 29.168,-

Doel

De uitbouw en inzet van het landelijke netwerk van klimaatambassadeurs, ter versterking van Natuurkracht en andere initiatieven voor *nature based solutions* bij duurzaam, klimaatbestendig waterbeheer.

Federaties

Limburg, Groningen, Noord-Holland, Zuid-Holland, Overijssel, Zeeland

Mijlpalen 2023

1. Bijdragen aan opbouw en uitbouw van [netwerk klimaatambassadeurs](#) in Limburg.
2. Kennisuitwisseling, onderzoek, ervaring.
3. Aanzet tot ontwikkeling *NMF Klimaatambassadeurs Academie*, als inhoudelijke en procesmatige kwaliteitsimpuls.

Project

Participatiecoalitie Aardgas- vrije wijken (AGV) opschaling

Looptijd

Januari 2023 - december 2023

Budget 2023

€ 1,1 miljoen

Doel

Buurtinitiatieven begeleiden om te komen tot middelgrote duurzaamheidsmaatregelen aan huizen.

Federaties

Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland, Limburg, Zeeland, Utrecht, Zuid-Holland, Noord-Holland.

Mijlpalen 2023

1. Meer dan 500 middelgrote duurzaamheidsmaatregelen genomen en 50 initiatieven begeleid [op weg naar aardgasvrij](#).
2. Start met handreiking voor bewoners die hun huis natuurvriendelijk willen isoleren en [webinar](#) met meer dan 100 deelnemers
3. Diverse kennisproducten en [kennisdeling](#) op het gebied van aardgasvrij en besparing.

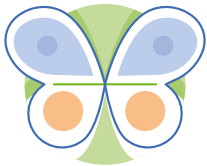

De extreme overstromingen in Limburg in 2021 leidden tot een samenwerkingsinitiatief Natuurkracht. Foto: Jonathan Vos

1.2 Herstel biodiversiteit

De Natuur en Milieufederaties laten al jaren zien dat landbouw mét natuur mogelijk is: de transitie van de landbouw van veroorzaker van problemen, naar oplossing voor de natuur- en klimaatproblematiek. We stimuleren de beweging van onderop met ons nieuwe project Boer & Buur met natuur en zetten in op nieuwe (korte-keten-)samenwerkingen.

Aanjagen van de transitie

Gezien de huidige actualiteit rondom de stikstofcrisis lag de focus in 2023 inhoudelijk op het aanjagen van de transitie naar

een natuurinclusieve landbouw en de rol van de gebiedsprocessen hierin. De focus van het programma richtte zich op herstel van de biodiversiteit in het landelijk gebied. Een landbouw in harmonie met de natuur die de water- en bodemkwaliteit herstelt, bijdraagt aan de klimaatdoelen (CO₂-opslag) en een aantrekkelijk landschap. Een robuust landelijk gebied met ruimte voor de natuur draagt bij aan het versterken en herstellen van de biodiversiteit in Nederland.

De Drentse Natuurvereniging Zuidwolde kreeg bij het vijftigjarig jubileum bomen uitgereikt van Plan Boom.

Boer & Buur met natuur

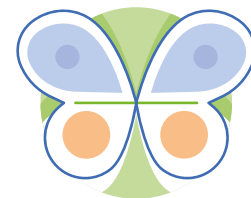
In 2023 stond de voorbereiding en opstart van Boer & Buur met natuur centraal. Dat project heeft een goede start gehad. Een project dat in onzekere tijden voor de landbouw een mogelijke weg vooruit biedt voor agrariërs die het samen met hun omgeving anders willen doen. Maar liefst 24 coalities startten gezamenlijk in november om in samenwerking met ons en hun burens oplossingen voor een toekomstbestendige landbouw te realiseren.

Actuele thema's

Stikstof is een actueel en urgent thema, waar we samen met andere natuur- en milieu organisaties actief op lobbyden en werkten aan kennisproducten zoals position papers. We participeerden in de GGA stuur- en werkgroep. Een aantal directeurs namen deel aan de tafels van het (gesneuvelde) landbouwakkoord. Er waren diverse ludieke acties om de natuur in de politiek op de kaart te zetten vanuit #nietzondernatuur "graag doorpakken zoals geplant".

Interne kennisdeling

We wisselden intern ervaringen uit rondom de voortgang in de provincies middels het stikstof overleg en maakten een overzicht van resultaten voortgang in de gebiedsprocessen en de PPLG's. Middels de kennis- en landbouw lunches wisselden we kennis, projecten en voorbeelden uit voor een duurzame landbouw. We ontwikkelden nieuwe voorstellen om groene koploper boeren in positie te brengen en een gezamenlijk geluid te laten horen.

Landelijke projecten binnen het programma Biodiversiteit

N.B. de genoemde budgetten zijn de budgetten zoals die beschikbaar waren aan het begin van het jaar.
In de jaarrekening staan de daadwerkelijk bestede bedragen.

Programma

Biodiversiteit

Looptijd

Doorlopend programma

Budget 2023

€83.075,-

Doel

Transitie naar natuurinclusieve landbouw versnellen

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Kick-off en selectie 24 coalities van het project [Boer&Buur met natuur](#)
2. Interne kennisdeling via maandelijkse landbouw-lunches, interne nieuwsflitsen en 3 verdiepende kennislunches binnen het thema Biodiversiteit.
3. Deelname aan [campagne #nietzondernatuur](#).
4. Plan Groen Boeren Platform ontwikkeld en ingediend.
5. 5 nieuwe partnerschappen waaronder Groen Boeren Plan.

Project

Boer&Buur met Natuur

Looptijd

Juli 2023 - juni 2027

Budget 2023

€ 250.000,-

Doel

Het ondersteunen van coalities van boeren en burgers die samen werken aan de omslag naar natuurinclusieve landbouw.

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. [Start van het project](#) en selectie van coalities (twee per provincie) die ondersteund worden binnen het project.
2. Start van [de ondersteuning van de 24 coalities](#), waarbij de federaties de vragen en uitdagingen van de coalities actief verbinden met oplossingen uit het netwerk.
3. Met de 24 coalities en partnerorganisaties (zoals Herenboeren, Caring Farmers enz.) een begin gemaakt met het bouwen van een community van boeren en burens voor natuurinclusief.

Het project Boer&Buur met natuur ging in 2023 van start om oplossingen voor een toekomstbestendige landbouw te realiseren.

Project

Plan Boom

Looptijd

Januari 2020 – april 2024

Budget 2023

€ 495.000,-

Doel

Aanplant van bomen t.b.v. een gezonde leefomgeving, CO2-vastlegging en het vergroten van de biodiversiteit.

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Uitdeelacties in [alle provincies](#) en in de steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.
2. Het aantal geplante bomen in 2023 op 3,8 miljoen.

Project

GoodFoodClub

Looptijd

Januari 2023- december 2023

Budget 2023

€ 20.000,-

Doel

Nederlanders kiezen vaker lokaal en duurzaam geproduceerd voedsel; vergroten van draagvlak voor natuurinclusieve landbouw en op de kaart zetten van duurzame aanbieders.

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Eerste [weekend van de korte keten](#) georganiseerd in mei 2023.
2. Bijna 500 aanbieders van lokaal en duurzaam voedsel via de [website](#) vindbaar.
3. Content gemaakt rondom voedselthema's en activiteiten, zoals verspilingsvrije week, Dag van de buidiversiteit en website voorbereid op integratie in nieuw programma Boer&Buur met Natuur.

Project

Nacht van de nacht

Looptijd

Doorlopende campagne

Budget 2023

€ 21.000,-

Doel

Bewustwording lichtvervuiling.

Federaties

Alle federaties.

Mijlpalen 2023

1. Groot persbereik.
2. 238 activiteiten tijdens de [Nacht van de nacht](#).
3. Lokaal diverse content gepubliceerd zoals een [podcast](#), [interview](#) en [blog](#).

Project

Groene Bondgenoten

Looptijd

2022 - 2026

Budget 2023

€ 42.000,-

Doel

Groene vrijwilligers onderling verbinden, samenwerking aanjagen en kennis delen

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Opzetten projectteam en aanwijzen projectleiders.
2. Ontwikkeling communicatieplan.
3. [Webinar Uitdaagrecht](#) georganiseerd (landelijk) met bijna 200 aanmeldingen.

1.3 Circulaire samenleving

In een tijd waarin de aarde geconfronteerd wordt met een alarmerend tempo van grondstofuitputting en een verbruik dat de draagkracht van de planeet overstijgt, is de urgentie van een circulaire samenleving meer dan ooit duidelijk.

Ons programma Circulaire Samenleving neemt het voortouw in deze cruciale verschuiving, waarbij de focus ligt op het vinden van alternatieve bronnen en het optimaliseren van grond-

stofgebruik. Door bewustere consumptie, het verlengen van de levensduur van producten en het bevorderen van reparatie en hergebruik, wordt gestreefd naar een duurzamere en veerkrachtigere maatschappij.

Samenwerkingsprojecten

Afgelopen jaar heeft het programma belangrijke stappen gezet met enkele succesvolle projecten die een solide basis hebben gelegd voor verdere samenwerking met Rijkswaterstaat. Voor de *Nieuwsbrieven Circulaire Economie* in de regio van Rijkswaterstaat leverde de NMF de content aan. Dit project laat onder meer zien dat we een goede positie hebben verworven in het landelijke speelveld en met name in de landelijke werkgroep 'CE in de regio'.

Deze projecten voor Rijkswaterstaat en andere projecten zoals *All things BIO*, zijn relatief kleinschalig en passen niet meer binnen onze ambities. We hebben een sterke expertise en een netwerk op landelijk en regionaal niveau waarmee wij onze focus willen gaan verleggen naar grote projecten voor meer impact.

Strategie programma Circulaire Samenleving

Het nieuwe koersplan van het programma, ontwikkeld in samenwerking met de circulaire experts van de NMF's, rust op drie essentiële pijlers.

Ten eerste, een integrale aanpak van de transitie naar een circulaire samenleving, waarbij de focus ligt op het aanpassen van wet- en regelgeving, het bevorderen van gedragsverandering bij burgers en het stimuleren van circulaire initiatieven bij bedrijven. Ten tweede, het benadrukken van persoonlijke transitie als katalysator voor verandering, waarbij het vinden van geluk in bestaande middelen en een verschuiving naar samen leven centraal staan. En tot slot, een krachtige focus op concrete thema's zoals biobased bouwen, levensduurverlenging van textiel, meubels en elektronica, en de bevordering van de deeleconomie met postgroei en consuminderen als leidraad.

In 2024 gaan we sterk inzetten op deze pijlers en zullen projectvoorstellen hier duidelijk op gefocust zijn. Gebaseerd op deze nieuwe koers is ook het Servicepunt Circulair opnieuw ingericht. De focus van het servicepunt is nu met name gericht op consuminderen.

Bewonersinitiatief 'Handig in de Buurt' wint in 2023 de Kringlogo-prijs in Groningen.

Landelijke projecten binnen het programma Circulaire samenleving

N.B. de genoemde budgetten zijn de budgetten zoals die beschikbaar waren aan het begin van het jaar.
In de jaarrekening staan de daadwerkelijk bestede bedragen.

Programma

Circulaire Samenleving

Looptijd

Doorlopend programma

Budget 2023

€ 69.400,-

Doel

Versnellen van de transitie naar een Circulaire Samenleving in Nederland

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Nieuwe koersbepaling programma Circulaire Samenleving.
2. Versterking netwerk en positionering NMF op CS.
3. Afronding projecten RWS (*Monitoring wasbare luiers en Nieuwsbrieven CE in de regio*).

Project

Monitoring Wasbare luiers

Looptijd

Juni 2022 - november 2023

Budget 2023

€ 4.136,-

Doel

Monitoren van de pilots 'Wasbare luiers in kinderdagverblijven'

Federaties

Utrecht, Gelderland

Mijlpalen 2022

Project afgerond

Project

Nieuwsbrieven CE in de regio

Looptijd

Juni 2022- december 2023

Budget 2023

€ 19.740,-

Doel

Het opzetten van een reeks goede, informatieve en aantrekkelijke nieuwsbrieven die als doel hebben lezers te informeren over de activiteiten van regionale samenwerkingsverbanden. Door het delen van deze informatie kunnen samenwerkingsverbanden leren van elkaar.

Federaties

Utrecht, Groningen, Zeeland

Mijlpalen 2023

Er zijn in deze periode 8 nieuwsbrieven verzorgd.

Project

Bouwen voor de Toekomst

Looptijd

2023

Budget 2023

€ 10.000,-

Doel

Meer gemeenten met beleid voor toekomstbestendig bouwen

Federaties

Alle federaties

Mijlpalen 2023

1. Publicatie [landelijke editie Handboek Bouwen voor de Toekomst](#) + [landelijke website-pagina](#)
2. [Oproep aan politiek](#) om te kiezen voor duurzame bouwnormen.

1.4 Communicatie

De communicatie vanuit de 12 provinciale federaties en de koepel met alle landelijke projecten levert een belangrijke bijdrage aan het versterken van de achterban en het effectief behartigen van de natuur- en milieubelangen in de provincies.

Hiervoor worden er jaarlijks allerlei activiteiten opgezet. Zo waren er in 2023 diverse online en fysieke bijeenkomsten voor onze achterban, om informatie uit te wisselen en input op te halen die we kunnen inbrengen bij beleidsvormingsprocessen op lokaal, regionaal en landelijk niveau.

Daarnaast was er veel contact met beleidsmakers op lokaal, provinciaal en landelijk niveau en zochten we actief de media op om onze boodschap te versterken. Zo waren we ruim 2.237 keer zichtbaar in lokale, regionale en landelijke media.

De online community van alle milieufederaties samen blijft groeien. Zo kozen ruim 85 duizend (2022: 76 duizend) personen ervoor om een van onze nieuwsbrieven te ontvangen. Op social media zijn we ook actief en zichtbaar aanwezig. Het aantal volgers blijft groeien op Facebook, Twitter, Instagram en LinkedIn. In totaal bereikten we in 2023 zo'n 120 duizend (2022: 111 duizend) volgers.

Onze grootste communicatiecampagne is de Nacht van de Nacht, waarmee we aandacht vragen voor lichtvervuiling en de negatieve effecten daarvan op mens en natuur. Belangrijkste moment van deze campagne is (de aanloop naar) activiteiten tijdens de kortste nacht van het jaar. In 2023 viel dit op 28 oktober. Het onderwerp wordt door steeds meer media opgepakt. We streven ernaar om de jaarlijkse nacht door te ontwikkelen naar een jaarronde campagne. Volgend jaar willen we een nieuwe boost geven aan de campagne met een nieuwe huisstijl en website.

De Natuur en Milieufederaties hadden in 2023:

- **1.260 aangesloten** lokale groepen en organisaties
- **41.846 bezoekers** aan de **1.842 georganiseerde activiteiten**
- **894.097 bezoekers** op de websites
- Ruim **85.000 nieuwsbriefabonnees**
- Ruim **120.000 volgers** op social media
- En kwamen ruim **2.237 keer in de media**

1.5 Activiteiten van het bestuur en koepel

Voor het bestuur lag de focus voor 2023 deels op een belangrijke wijziging in de governancestructuur. Deze wijziging is in juni doorgevoerd, in het najaar is er gewerkt aan het goed inrichten van deze structuur en het werven van een nieuwe raad van toezicht.

Als koepel hebben we verder gewerkt aan het realiseren van de ambities binnen het meerjarenbeleidsplan 2021-2025. Met onze programmaleiders hebben we sterk ingezet op het verder ontwikkelen van onze strategie. De belangrijkste thema's van 2023 lichten we hieronder nader toe.

Governance

In december 2022 werd een keuze gemaakt voor een dualistisch stichtingmodel om de koepel meer slagkracht en wendbaarheid te geven. In dit model wordt de organisatie geleid door de directeur-bestuurder en nemen de directeuren van de provinciale federaties plaats in de federatieraad waarmee zij een adviesrol krijgen. De rol van de raad van toezicht is ten opzichte van het vorige model verzwakt. We zijn ervan overtuigd dat deze organisatiestructuur de landelijke samenwerking en daarmee de uitvoering van het werk in de provincies ten goede komt. Bovendien voldoet

In 2023 zijn we gestart met introductiebijeenkomsten voor nieuwe medewerkers.

de nieuwe organisatiestructuur aan de WBTR (Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen). In 2023 werd het nieuwe governancemodel verder uitgewerkt en werden de nieuwe statuten voorbereid. Op 8 juni besloot het algemeen bestuur met goedkeuring van de raad van toezicht de statutenwijziging door te voeren. Met ingang van 9 juni 2023 zijn de nieuwe statuten van kracht. In het najaar werden vier nieuwe leden voor de raad van toezicht geworven. Uit de enthousiaste reacties konden uiteindelijk maar liefst vijf kandidaten geselecteerd worden die in 2024 officieel zullen toetreden tot de raad van toezicht.

Landelijke positionering en nieuwe trajecten

In 2023 gingen een aantal nieuwe projecten van start. De projectleider van *Groene Bondgenoten* (waarin we samen optrekken met o.a. Vogelbescherming NL) is voortvarend van start gegaan met het ontwikkelen van een opleidingsaanbod voor groene vrijwilligers. Daarnaast werd een projectleider geworven voor het vierjarige project *Boer & Buur met Natuur*. Dit project ging in juni van start en aan het eind van het jaar werden uit 61 aanmeldingen 24 coalities van boeren en burens gekozen (2 per provincie) die wij de komende vier jaar gaan begeleiden. Daarnaast zagen we in 2023 een grote verschuiving in het politieke landschap die van grote invloed kan zijn op ons werk. Onze landelijke positionering en samenwerking wordt daarmee steeds belangrijker en heeft onze aandacht. In 2024 zullen we hier op diverse manieren op inzetten. Binnen en tussen de NMF's werken we aan een positioneringstraject, en ook met de Groene II en andere belangrijke stakeholders herbezinnen we ons op onze strategie en zal dit in 2024 onze aandacht hebben.

NMF Academy

Het aanbod van de NMF Academy werd in 2023 door medewerkers heel positief geëvalueerd. Het opleidingsaanbod van de NMF Academy biedt een goede aanvulling op de meer reguliere kennisdeling in landelijke dagen op inhoudelijke thema's of tijdens kennislunches. Om nieuwe medewerkers kennis te laten maken met de koepel en de gelegenheid te geven collega's in het land te ontmoeten zijn we in 2023 gestart met introductiebijeenkomsten voor nieuwe medewerkers. Deze zullen voortaan twee keer per jaar georganiseerd worden. Om het aanbod voor 2024 weer zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de behoeftes van medewerkers werd in het najaar van 2023 een uitvraag gedaan onder alle medewerkers. Naar aanleiding van deze uitvraag wordt het aanbod uitgebreid met een training op het gebied van gedragsbeïnvloeding en een acquisitietraining. Daarnaast worden ook de landelijke intervisiegroepen weer opgestart.

Teamoverleg XL

Om landelijke projectleiders beter te ondersteunen en onderlinge uitwisseling te stimuleren, zijn we in 2023 gestart met het teamoverleg XL. Ieder kwartaal komt het team van de koepel samen met landelijke projectleiders en programmaleiders bij elkaar waarbij thema's als acquisitie, stand van zaken binnen projecten en andere projectgerelateerde zaken besproken worden.

Impact

De impactmanager van de NMF verzorgde in 2023 een interne impacttraining voor NMF-medewerkers en voor medewerkers van de Participatiecoalitie. Plannen voor het verder ontwikkelen van ons impactmanagement en doorontwikkeling van onze impactmeting kwamen helaas tot stilstand door het vertrek van de impactmanager. In 2024 zal bekeken worden hoe het impactmanagement beter en breder belegd kan worden binnen de organisatie.

In Flevoland kwamen studenten in actie om bomen te planten

Communicatie

De opgefriste huisstijl werd in 2023 zichtbaar in onze communicatie-uitingen. Deze update van de huisstijl werd gezamenlijk met enkele provinciale communicatiemedewerkers ontwikkeld en werd uitgerold binnen alle federaties. Daarmee werken we wat betreft vormgeving en uitstraling met dezelfde basis en is onze gezamenlijke uitstraling verder versterkt. In 2024 wordt de update van de huisstijl, samen met technische verbeteringen doorgezet op alle websites.

Lobby & beleidsbeïnvloeding

Op de drie kernthema's van de NMF voert de koepel een actieve lobby op het landelijke toneel. Dit gaat altijd over onderwerpen waar federaties of hun achterbannen lokaal of provinciaal tegenaan lopen. Daarnaast is de NMF lid van de Groenell, het samenwerkingsverband van 13 natuur- en milieuorganisaties die samen de ogen en oren in politiek Den Haag vormen. Binnen de Groenell vindt uitwisseling en strategische afstemming plaats over public affairs zaken.

Enkele highlights uit 2023:

- Concrete input aan Tweede Kamerleden voor debatten in de Tweede Kamer over energie & klimaat, bijvoorbeeld waar het ging over de Regionale Energiestrategieën en de natuurinclusieve energietransitie onder meer via Kamerbrieven en actieve benadering Kamerleden en ambtenaren.
- Input op trajecten zoals zonnebrief, duurzaam bouwen, stikstof en andere thema's, zowel ambtelijk als politiek.
- Actieve samenwerking met 5 natuurorganisaties op het thema Nationaal Programma Landelijk Gebied en het transitiefonds stikstof op het gebied van agendering, beleid, inhoud.
- Deelname sectortafels Landbouwakkoord in nauw overleg met LandschappenNL.
- Mede-initiatiefnemer van de zeer breed gedeelde campagne [#nietzondernatuur](#)

In december deelden we samen met andere organisaties Kamerplanten uit aan nieuwe Kamerleden voor een 'groene start'

1.6 Activiteiten van de raad van toezicht

Begin 2023 deed de raad van toezicht onder leiding van een extern bureau een zelfevaluatie. Naast het reguliere toezicht heeft de RvT een actieve en intensieve rol gespeeld in het doorvoeren van de governancewijziging. Zowel in de aanloop naar de wijziging in juni 2023 als daarna met de inrichting van de nieuwe structuur en het samenstellen van een nieuwe raad van toezicht. De raad van toezicht kwam hiervoor op regelmatige basis afwisselend fysiek en online bij elkaar. Binnen de nieuwe organisatiestructuur neemt de raad van toezicht een zwaardere rol in. Het vormen van een nieuwe

sterke raad van toezicht was daarmee een essentieel onderdeel van de governancewijziging. In december werden vijf kandidaten voor de nieuwe vorm van raad van toezicht definitief geselecteerd. In juni 2023 traden twee leden af waarmee de raad van toezicht in het najaar nog uit drie leden bestond. Begin 2024 zullen vier nieuwe leden aantreden waarmee de raad tijdelijk uit zeven leden zal bestaan en in mei 2024 treden twee leden af en treedt nog één nieuw lid toe waarna de raad van toezicht in totaal uit zes leden zal bestaan.

Samen met Natuurmonumenten, SoortenNL, en Vogelbescherming organiseerden we in Tivoli het Grote Natuur- en Klimaat Verkiezingsdebat ter voorbereiding op de Provinciale Statenverkiezingen.

1.7 Toekomstparagraaf

Algemeen

We zien dat de grote politieke verschuiving in het najaar van 2023 van invloed is zowel inhoudelijk op ons werk, als op onze financiële geldstromen. Om ervoor te zorgen dat onze federaties financieel robuuste toekomstbestendige organisaties worden, willen we onze inkomsten verbreden. Gezamenlijk optrekken in een fondsenwervingsstrategie is een van de pijlers waarop we willen gaan inzetten. Een ander aandachtspunt is het personeelsverloop en personeelstekort binnen onze organisaties. Voor de uitvoering van de samenwerkingsprojecten is dit in toenemende mate een punt van zorg. Voor de toekomst is het belangrijk ons te richten op het aantrekken en behouden van goede medewerkers. Ook hierin staan we sterker als we dit met elkaar gezamenlijk oppakken. In december 2023 stond het onderwerp 'aantrekkelijk werkgeverschap' op de agenda en in 2024 willen we bekijken hoe we dit verder concreet op kunnen pakken om samen een krachtig personeelsbestand op te bouwen.

Inhoudelijk

Inhoudelijk werken wij tot en met 2025 aan de doelen van ons meerjarenbeleidsplan. Binnen het programma Energie & Klimaat zetten we in op een natuurinclusieve energietransitie, waarbij we bewustwording creëren dat rekening houden met de natuur essentieel is voor een succesvolle energietransitie. Binnen dit programma werken we vanuit de *Participatiecoalitie aan de Regionale Energiestrategieën en Aardgasvrije wijken* en aan projecten als *Ambassadeurs Klimaatbuffers*. Het project Energietuinen loopt in 2024 af. Hoewel het concept Energietuinen in de praktijk tegen veel obstakels aan blijkt te lopen, blijft het een heel aantrekkelijk en belangrijk concept in de energietransitie. We werken aan de mogelijkheden voor een vervolg op dit concept.

In Houten ging de 'Fixbrigade' voor het eerst op pad om bewoners advies en gratis klushulp te geven waarmee ze energie kunnen besparen in huis.

Het programma Biodiversiteit werkt aan een herstel en bevordering van biodiversiteit, onder andere door het promoten van natuurinclusieve landbouw. Daarnaast gaan we binnen het project *Boer & Buur* met natuur aan de slag met het ondersteunen van burger-boercoalities, het ontwikkelen en uitrollen van nieuwe verdienmodellen voor boeren en kennisdeling.

Binnen het programma Circulaire Samenleving is het afgelopen jaar veel aandacht besteed aan strategieontwikkeling. Er is focus aangebracht op enkele hoofdpijlers. Voor de toekomst is het van belang om deze strategie om te gaan zetten in concrete projecten. De aandacht binnen dit programma zal voor de directe toekomst dan ook met name liggen op acquisitie.

Koepel

Het werk van de koepel staat ten dienste van de twaalf provinciale federaties. Inhoudelijk doen we dit door de uitvoering van drie landelijke programma's, lobby en beleidsbeïnvloeding op landelijk niveau en intern werkt het landelijk bureau steeds aan professionalisering van de bedrijfsvoering en samenwerking. Interne uitwisseling van kennis en ervaring van medewerkers onderling blijft een belangrijke pijler. De landelijke programmadagen, online kennislunches, teamoverleggen XL, introductiedagen en gezamenlijke trainingen spelen hier een onmisbare rol. We blijven de NMF Academy dan ook verder ontwikkelen.

Doorkijk naar de komende jaren

Het meerjarenbeleidsplan 2021-2025 biedt ons een belangrijk houvast voor onze doelen en werkzaamheden de komende jaren. In 2024 willen we een start gaan maken met het ontwikkelen van de meerjarenstrategie voor 2026-2030.

Financiële kansen

Naast het behoud van onze huidige financiële middelen, is het heel belangrijk om in te zetten op nieuwe financiële kansen. We zien het politieke landschap veranderen en daarmee wordt het steeds belangrijker om breder te kijken naar financiële kansen. In 2024 zullen we de mogelijkheden en kansen van een gezamenlijke fondsenwerving verkennen. Dit is belangrijk om onze rol als vertegenwoordiger en belangenbehartiger van natuur en milieu te behouden. De bijdrage van de Postcode Loterij blijft ook een essentiële bron om ons in staat te stellen deze rol te blijven vervullen.

Ook op projectniveau bekijken we de mogelijkheden voor nieuwe financieringskansen. Ons project *Energietuinen* wordt in 2024 afgerond, maar is een interessant concept wat opvolging verdient. Op dit project en andere nieuwe landelijke project-ideeën onderzoeken we de mogelijkheden voor financiering in de vorm van fondsen en subsidies.

In Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht gingen ondernemende boeren aan de slag met Agroforestry voor een beter evenwicht tussen productie en natuur op de boerenpercelen. Foto: NMF Noord-Holland.

1.8 Begroting 2024

Begroting Natuur en Milieufederaties	Begroting 2023		Begroting 2024	
Baten				
NPL- regulier bijdrage	€ 2.250.000	41,3%	€ 2.250.000	41,0%
NPL- projectbijdragen	€ 1.162.000	21,3%	€ 997.300	18,2%
Subsidies van overheden	€ 1.843.700	33,9%	€ 2.005.500	36,6%
Baten andere organisaties zonder winststreven	€ 107.000	2,0%	€ 165.000	3,0%
Baten voor de tegenprestaties voor de levering van diensten	€ 51.740	1,0%	€ 65.000	1,2%
Overige baten	€ 25.000	0,5%	-	-
Totale baten	€ 5.439.440	100,0%	€ 5.482.800	100,0%

Begroting Natuur en Milieufederaties	Begroting 2023		Begroting 2024	
Lasten				
Bestedingen naar doelstelling:				
Bijdragen aan Natuur en Milieufederaties	€ 1.416.000	25,8%	€ 1.416.000	25,8%
Bijdragen aan milieucentra	€ 140.400	2,5%	€ 140.400	2,6%
Klimaat & Energie	€ 2.401.850	43,8%	€ 2.443.542	44,6%
Biodiversiteit	€ 1.053.925	19,2%	€ 927.118	16,9%
Circulaire samenleving	€ 141.765	2,6%	€ 165.421	3,0%
Positionering en professionalisering	€ 153.474	2,8%	€ 182.149	3,3%
Besteed aan de doelstelling	€ 5.307.414	96,7%	€ 5.274.630	96,2%
Beheer en administratie	€ 175.399	3,2%	€ 208.170	3,8%
Saldo financiële baten en lasten	€ 5.000	0,1%	€ -	0,0%
Total lasten	€ 5.487.813	100,0%	€ 5.482.800	100,0%
Saldo	€ -48.373		€ -	

2. Algemene informatie over de organisatie

2.1 Doelen en profiel van de Natuur en Milieufederaties

Stichting de Natuur en Milieufederaties (NMF) is de rechtspersoon waarbinnen de 12 provinciale federaties hun samenwerking hebben verankerd. De stichting heeft de volgende doelen, vastgelegd in de statuten:

- a het versterken van het werk en de positie van de provinciale milieufederaties, hetgeen vorm krijgt middels samenwerking, het uitvoeren van gezamenlijke programma's en projecten, het uitwisselen van informatie en kennis, gezamenlijke belangenbehartiging en acquisitie;
- b het verkrijgen en beheren van gelden om daarmee de activiteiten van de provinciale milieufederaties financieel te ondersteunen ten behoeve van het behartigen van de belangen van natuur, milieu en landschap, en voorts al hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de meest ruime zin van het woord.

2.2 Vertaling van de doelstelling in visie, beleid en strategie

De 12 Natuur- en Milieufederaties werken samen om de gezamenlijke doelen te bereiken en gezamenlijk meer impact te hebben. We voeren verschillende activiteiten uit om onze doelen te bereiken, zoals het versterken van het (duurzame/groene) maatschappelijk middenveld en het aanjagen van een duurzaam (provinciaal) beleid. Ook werken we met duurzame koploperbedrijven samen en adviseren we bedrijven over duurzaamheid. Met het uitvoeren van onze eigen projecten, in de provincies en op landelijk niveau, dragen we direct bij aan een duurzame samenleving. Het landelijk bureau ondersteunt de federaties in de onderlinge samenwerking en richt zich op het verwerven van inkomsten voor gezamenlijke projecten.

Foto: Kees Beekmans / VRBLD

2.3 Meerjarenbeleidsplan

Het beleid van de samenwerking is beschreven in een meerjarenbeleidsplan, dat jaarlijks wordt vertaald in een jaarwerkplan. Het meerjarenbeleidsplan heeft een looptijd van 2021 tot en met 2025 en hierin zijn de volgende landelijke prioriteiten opgenomen:

De NMF zet zich in voor een samenleving die:

- klimaatverandering tegengaat en zorgt voor aanpassing aan de gevolgen ervan;
- werkt aan herstel van biodiversiteit;
- haar voetafdruk verkleint door de samenleving circulair te maken.

De ambities hebben we per thema als volgt geconcretiseerd in programma's:

Klimaat & Energie

Tegengaan van klimaatverandering en aanpassen aan de gevolgen

Biodiversiteit

Herstel van biodiversiteit

Circulaire samenleving

Voetafdruk verkleinen door de samenleving circulair te maken

Activiteiten 2021-2025

De federaties:

- Innoveren en inspireren tot een natuurinclusieve energietransitie door middel van handreikingen, maar ook door projecten zoals Energietuinen.
- Ondersteunen initiatieven van burgers die bij willen dragen aan een natuurinclusieve energietransitie en helpen hen te professionaliseren.
- Borgen de doelen van het Klimaatakkoord op lokaal eigenaarschap door deelname aan de uitvoeringstafels klimaatakkoord, landelijke werkgroepen en lobby.
- Ontwikkelen van een structurele kennisagenda met digitale vormen van leren en uitwisseling zowel tussen de federaties als extern.

Activiteiten 2021-2025

De federaties:

- Ontwikkelen in samenwerking nieuwe verdienmodellen voor boeren en onderzoeken hoe ecosysteemdiensten gekapitaliseerd kunnen worden voor de boer.
- Brengen producenten en consumenten van lokaal en duurzaam voedsel bij elkaar middels het platform GoodFoodClub.
- Creëren draagvlak voor en behartigen de belangen van natuur en landschap in het provinciale en gemeentelijke beleid.
- Ontwikkelen zelf projecten om natuur en landschap (dicht bij huis) te versterken zoals met project Plan Boom.

Activiteiten 2021-2025

De federaties:

- Brengen de impact van productie en consumptie in beeld en ontwikkelen voorstellen om de voetafdruk te verlagen.
- Bieden handelingsperspectief aan initiatiefnemers, inwoners, ondernemers en overheden via het landelijke Servicepunt Circulair.
- Ondersteunen lokale circulaire initiatieven en ondernemers om hun doelstellingen te behalen.
- Koppelen partijen in de keten aan elkaar en creëren toegevoegde waarde door een integrale benadering in de levenscyclus van producten.
- Brengen vraag en aanbod bij elkaar en zorgen dat de keten zich sluit.

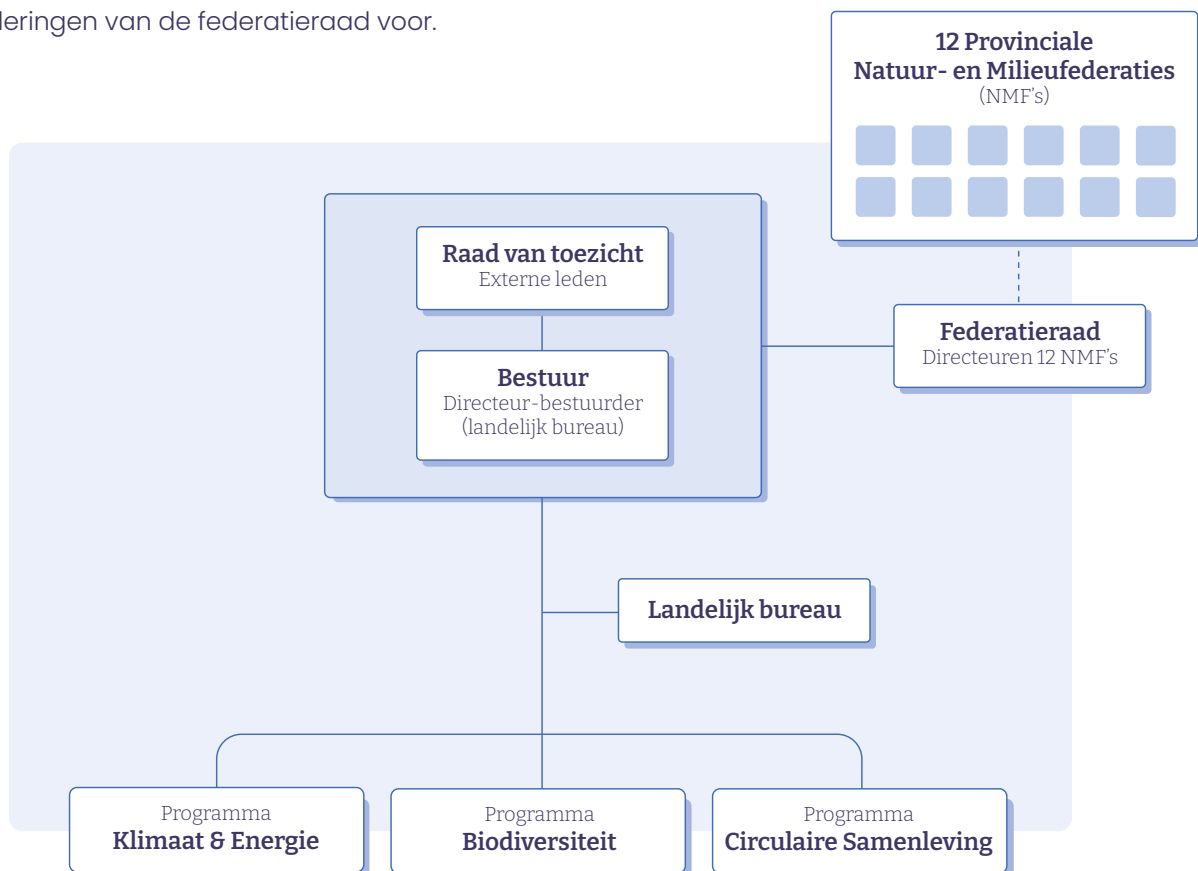
Kortom, we laten de initiatieven van onderop zien, ondersteunen deze en verbinden partijen die samen grote stappen kunnen zetten. Met de steun van bewoners en koploperbedrijven kan een krachtig signaal worden gegeven aan overheden en bedrijven dat mensen verandering willen en die ook dragen. En we nemen zelf initiatieven om duurzaamheid te versnellen. Bij de uitvoering staan het creëren van een breed maatschappelijk bewustzijn, het ontwikkelen van vernieuwende concepten en het aangaan van allianties voorop.

2.4 Bestuursstructuur van de stichting de Natuur en Milieufederaties

De Natuur en Milieufederaties is sinds juni 2023 georganiseerd in een dualistisch stichtingmodel. De directeur-bestuurder is belast met het besturen van de stichting. De raad van toezicht bestaat uit externe leden, minimaal vijf leden en maximaal zeven leden, en houdt toezicht op het beleid van de bestuurder en op de algemene gang van zaken in de stichting. Tot de bevoegdheden behoren het goedkeuren van de begroting, het jaarwerkplan, de jaarrekening en het jaarverslag. De federatieraad wordt gevormd door de 12 directeuren van de provinciale federaties. De federatieraad heeft bovenal een adviesrol, maar heeft een goedkeuringsbevoegdheid op het vaststellen en wijzigen van de verdeelsleutel van de Loterijgelden en het vaststellen van de meerjarenstrategie. Een bestuurssecretaris ondersteunt de directeur-bestuurder en de raad van toezicht en bereidt de vergaderingen van de federatieraad voor.

De voorbereiding en uitvoering van het beleid wordt ondersteund door het stafbureau. Dit landelijke bureau werd eind 2023 bemand met de volgende functies: een directeur-bestuurder (0,8 fte), bestuurssecretaris (0,8 fte), een manager programma's en positionering (0,8 fte), een communicatieadviseur (0,6 fte), een communicatiemedewerker (0,6 fte), een programmaleider Klimaat en Energie (0,8 fte), een projectleider Participatiecoalitie (0,8 fte) een secretariaatsmedewerker (extern ingehuurd 0,2 fte), een administrateur (extern ingehuurd 0,5 fte), een officemanager (0,5 fte extern ingehuurd), en een projectleider Boer & buur met natuur (0,5 fte extern ingehuurd).

2.5 Integriteitsbeleid

Het landelijk bureau van de Natuur en Milieufederaties beschikt over een integriteitsbeleid. Dit bestaat uit een beleidsdocument waarin onze kernwaarden worden aangegeven en waarin beschreven wordt wat wij verstaan onder integriteit, wat het protocol is bij ongewenst gedrag of een vermoeden van een misstand en hoe we het beleid borgen, monitoren en evalueren. Daarnaast omvat het een gedragscode die door medewerkers ondertekend wordt bij indiensttreding. In de gedragscode wordt beschreven wat de waarden en normen van de Natuur en Milieufederaties en welk gedrag wij verwachten van medewerkers, zzp'ers, vrijwilligers en stagiairs.

De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het vaststellen en uitdragen van het integriteitsbeleid en het beperken van kwetsbaarheid van werkprocessen binnen de organisatie en voor het periodiek agenderen van het onderwerp en het zorgdragen voor naleving. De bestuurssecretaris is verantwoordelijk voor het opstellen, actualiseren en evalueren van het beleid, het organiseren van activiteiten/trainingen op het gebied van integriteit en het verzorgen van registraties en rapportages over integriteit. Minimaal een keer per jaar wordt er met het team een integriteitsbijeenkomst georganiseerd waarbij cases behandeld worden of gesproken wordt over onderwerpen waar we in ons werk tegenaan lopen.

Meldpunt integriteit

Medewerkers kunnen in geval van problemen anoniem melding doen bij een van onze externe vertrouwenspersonen. De vertrouwenspersoon adviseert de medewerker en biedt desgewenst ondersteuning om te komen tot een oplossing van het probleem. Wanneer het niet lukt om tot een oplossing te komen, kan de medewerker (met ondersteuning van de vertrouwenspersoon) een klacht indienen bij de klachtencommissie.

Het protocol voor integriteitsmeldingen en klachten is opgenomen in het integriteitsbeleid dat iedere medewerker bij indiensttreding ontvangt.

Ook voor meldingen van buiten de organisatie is een meldpunt ingericht. Iedereen die een misstand binnen de Natuur en Milieufederaties ziet of vermoedt, kan hiervan melding doen bij de bestuurssecretaris. Deze meldingen worden vertrouwelijk behandeld en indien nodig, wordt een onderzoek ingesteld.

Integriteitsverklaring

De directeur-bestuurder en de leden van de raad van toezicht van de Natuur en Milieufederaties hebben allen een integriteitsverklaring ondertekend. Deze verklaring is als bijlage aan dit jaarverslag toegevoegd.

Evaluatie integriteitsbeleid

Aan het eind van het jaar, houden de externe vertrouwenspersonen evaluatiegesprekken met de directeur, de medewerker die het integriteitsbeleid coördineert, een willekeurige medewerker van het landelijk bureau en een willekeurige medewerker binnen onze landelijke projecten. Aan de hand van deze gesprekken stelt de vertrouwenspersoon een jaarverslag op dat besproken wordt met als doel het beleid verder te verbeteren en thema's te signaleren die (extra) aandacht behoeven.

Meldingen 2023

Er zijn in 2023 geen meldingen of klachten binnengekomen bij de externe vertrouwenspersonen.

2.6 MVO-beleid

Als organisatie werken wij aan belangrijke duurzaamheidsthema's. In het kader van het principe 'practice what you preach', dragen we dit ook uit in onze bedrijfsvoering. Enkele voorbeelden hiervan zijn de keuze voor de banken waar wij

onze financiële zaken regelen, circulaire inrichting van ons kantoorpand, vegetarische/plantaardige lunches bij bijeenkomsten en duurzame geschenken/bedankjes bij een afscheid of voor sprekers.

In veel provincies werden er uitdeelacties georganiseerd vanuit Plan Boom.

2.7 Risicoparagraaf

De NMF streeft ernaar om risico's die gerelateerd zijn aan de samenwerking, bestuur en management, operationele zaken, financieel management, informatiemanagement en juridische verantwoordelijkheden zo goed mogelijk te beheersen. Het gaat niet primair om het vermijden van risico's, maar om het herkennen en beheersen ervan. Door risico's te identificeren, kunnen tijdig passende acties ondernomen worden om schade te voorkomen of te beperken. Risicomanagement maakt integraal deel uit van de planning- en control-cyclus en van projectmanagement en is van toepassing op iedereen in de organisatie. Mogelijke risico's zijn opgenomen in een risicoanalyse die vastgesteld wordt door het algemeen bestuur. In 2023 werden de volgende risico's als voornaamste risico's geïdentificeerd:

Risico's	Beheersmaatregelen:
1 Inflatie en daarmee samenhangend hogere (personeels)kosten, leidend tot een begrotingstekort of onvoldoende resultaten op projecten.	<ul style="list-style-type: none"> • Verwachte hogere kosten opgenomen in begroting • Opname van een risicoparagraaf in de begroting • Tijdig bijstellen resultaatverwachtingen binnen projecten
2 Onvoldoende gekwalificeerd personeel beschikbaar, leidend tot het niet kunnen leveren van voldoende prestaties. Dit zou kunnen leiden tot reputatieschade en/of verlies van inkomsten en werkt indirect door van federaties op de koepel en andersom.	<ul style="list-style-type: none"> • Waar mogelijk personeel delen • Deeltijdvacatures van verschillende federaties binnen eenzelfde werkgebied gezamenlijk uitzetten als combi-vacature • Sturing vanuit het landelijk bureau welk personeel beschikbaar wordt gesteld in gezamenlijke landelijke projecten
3 Toename hoeveelheid werk en werkdruk, leidend tot het niet kunnen leveren van resultaten en daarmee leidend tot reputatieschade en/of verlies van inkomsten. Hierbij is een wisselwerking tussen federaties en koepel.	<ul style="list-style-type: none"> • Alleen acquisitie uitvoeren die we aankunnen qua capaciteit • Zorgen voor een goede flexibele schil van zzp'ers
4 Samenloop van risico's door snelle groei organisatie, toename werk en beschikbaarheid gekwalificeerd personeel.	<ul style="list-style-type: none"> • Acquisitie in lijn brengen met wat organisatie aankun • Gesprek voeren over onderliggende verwachtingen, tussentijdse evaluaties en vinger aan de pols houden (tussen federaties onderling en landelijke bureau) • Mogelijk maken dat personeel flexibeler onderling uitgewisseld kan worden

In 2023, na overgang naar het nieuwe governance model, heeft de raad van toezicht nog geen nieuwe risico-analyse opgesteld. Dit zal zo snel mogelijk in 2024 gebeuren. Daarnaast zal met de vertrouwenspersonen gekeken worden naar het arbobeleid en de daarbij behorende Risico-inventarisatie en – evaluatie (RI&E).

3. De financiële positie van de stichting

3.1 Staat van Baten en Lasten

Het financiële resultaat van 2023 komt uit op € 37.617 positief. Begroot was een resultaat van € 48.373 negatief. De projecten worden in principe budgetneutraal uitgevoerd. Een groter of kleiner volume heeft daardoor niet direct invloed op het resultaat. Een enkele keer kan het voorkomen dat een project een negatief resultaat heeft.

Aan de doelstelling werd in totaal € 4.793.613 uitgegeven. Dat is 95,9% van het totaal van de

baten (in 2022 was dit 96,3%). Hiervan is 4,2% uitgegeven aan positionering en professionalisering. Aan programma Klimaat & Energie is 42,7%, aan programma Biodiversiteit 18,0% en aan programma Circulaire samenleving 2,6% besteed. Aan de afzonderlijke provinciale federaties is 29,6% als bijdrage uitgekeerd voor hun eigen activiteiten en aan activiteiten van de stedelijke milieucentra is 2,9% besteed.

In Assen-Zuid ging in december de eerste paal in de grond, waarmee de realisatie van de eerste Drentse Energietuin feestelijk werd ingeluid. Foto: NMF Noord-Holland. Foto: Sjoerd Knol

3.2 Balans en beleid ten aanzien van reserves

De reserves van de stichting bestaan uit een continuïteitsreserve, mogelijke bestemmingsreserves en een overige reserve. De stichting streeft naar het aanhouden van een zo klein mogelijk eigen vermogen, rekening houdend met onderstaande doelstellingen. Over de hoogte van de bestemmingsreserves besluit het bestuur. Indien, na bepaling van de bestemmingsreserves, de continuïteitsreserve het gewenste niveau heeft bereikt, wordt een eventueel resterend positief resultaat toegevoegd aan de overige reserve. Deze overige reserve wordt in het daaropvolgende jaar bestemd, zodat het eigen vermogen zoveel mogelijk beperkt blijft tot een continuïteitsreserve om de continuïteit te waarborgen. De zorg voor continuïteit is te onderscheiden in:

- a. Waarborgen dat de kosten van de werkorganisatie voor minstens een half jaar gedragen kunnen worden bij (deels) wegvallende financiering.
- b. Opvangen van onvoorziene uitgaven.
- c. Opvangen van tegenvallers bij projecten (overschrijding van projectbegrotingen is uiteraard geen beleid).

Gestreefd wordt naar een continuïteitsreserve ter grootte van € 400.000.

Er is een bestemmingsreserve gevormd betreffende de bate van de Nationale Postcodeloterij, die in het volgend jaar door de stichting ontvangen en besteed wordt.

Het beleid van de reserves wordt om de drie jaar herijkt. Daarnaast kan het bestuur besluiten om deze herijking eerder op de agenda te zetten. De herijking had in 2023 uitgevoerd moeten worden. Dit is echter verschoven naar 2024.

Beleggingsbeleid

De NMF heeft primair het beleid om geen gelden te beleggen. Als op enig moment – na bespreking met de raad van toezicht – door de directeur-bestuurder wordt besloten om te gaan beleggen dan wordt een beleggingsbeleid opgesteld.

In 2023 organiseerden we het webinar Natuurinclusief Isoleren voor bewonersinitiatieven, zodat zij beter in staat zijn zorgvuldig om te gaan met beschermde soorten in de gebouwde omgeving.

Bijlage 1

Integriteitsverklaring bestuurder en toezichthouders van de stichting de Natuur en Milieufederaties

Bestuurder en toezichthouders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstrengeling, vermijden ongewenste belangenverstrengeling en gaan op een transparante en zorgvuldige wijze om met het voorkomen van tegenstrijdige belangen. Zij onderschrijven het integriteitsbeleid en de bijbehorende gedragscodes van de Natuur en Milieufederaties.

“Bestuurder en toezichthouders kunnen meerdere belangen of functies hebben die elkaar raken. Dit kan voor organisaties nuttig en zelfs nodig zijn, bijvoorbeeld in het kader van de netwerkfunctie van toezichthouders.”

“Ongewenste belangenverstrengeling moet worden voorkomen. Bijvoorbeeld als de belangen een zodanige invloed op elkaar hebben dat de onafhankelijkheid van bestuurder of toezichthouder in het geding komt. Daardoor kan de organisatie worden beschadigd en vertrouwen en/of legitimiteit verliezen.”

“Tegenstrijdig belang is een zodanig direct of indirect persoonlijk belang van een bestuurder of toezichthouder dat deze niet meer in staat is om de belangen van de organisatie op een integere, objectieve en onbevooroordeelde wijze te behartigen.”

- Bestuurder en toezichthouders zorgen voor een cultuur van openheid en aanspreekbaarheid binnen de organisatie.
- Het bestuur en de raad van toezicht vergewissen zich van de onafhankelijkheid van hun leden. Bestuurder en toezichthouders hebben geen zakelijke of persoonlijke belangen of relaties met de organisatie anders dan als bestuurder of toezichthouder, tenzij anders schriftelijk is overeengekomen. Zij aanvaarden zonder voorafgaande goedkeuring van de raad van toezicht geen (neven)functies die gezien de aard of het tijdsbeslag raken aan hun functioneren.

- Bestuurder en toezichthouders laten het belang van de organisatie prevaleren boven eigen belangen en onthouden zich van persoonlijke bevoordeling.
- Bestuurder/toezichthouders melden elke vorm van (mogelijke) belangenverstremgeling en (potentieel) tegenstrijdig belang aan de voorzitter van de raad van toezicht en verschaffen hem daarover alle relevante informatie. De raad van toezicht besluit dan buiten de aanwezigheid van de betrokken toezichthouder(s) en/of bestuurder of er sprake is van ongewenste belangenverstremgeling of tegenstrijdig belang en treft passende maatregelen. De raad van toezicht geeft hierover openheid binnen de organisatie en naar externe belanghebbenden.
- Als op basis van een melding geconstateerd wordt dat er sprake is van ongewenste belangenverstremgeling zorgt de betrokken bestuurder of toezichthouder ervoor dat deze belangenverstremgeling zo snel mogelijk wordt opgeheven. De raad van toezicht ziet hierop toe en neemt maatregelen wanneer de betrokken bestuurder of toezichthouder hierin nalatig is.
- Als er sprake is van tegenstrijdige belangen neemt de betrokken bestuurder of toezicht-

houder niet deel aan de voorbereiding, beraadslaging, besluitvorming en uitvoering van deze zaken.

- Besluiten tot het aangaan van transacties of relaties waarbij tegenstrijdige belangen van bestuurder of toezichthouders (kunnen) spelen, behoeven vooraf goedkeuring door de raad van toezicht. De raad van toezicht legt deze besluiten schriftelijk en met een motivering vast en rapporteert hierover in het jaarverslag.
- Zowel bestuurder als alle toezichthouders voldoen aan de ANBI-integriteitseisen. Dit wil zeggen dat hij/zij niet veroordeeld mag zijn voor een misdrijf.

Bestuurder/toezichthouder verklaart hierbij alle verlangde gegevens te hebben verstrekt aan de Natuur en Milieufederaties en geen inlichtingen of gegevens te hebben achtergehouden of verzwegen die hij redelijkerwijze had behoren te verstrekken en waarvan bestuurder/toezichthouder wist of redelijkerwijze had moeten begrijpen dat zij voor de Natuur en Milieufederaties zo wezenlijk zijn dat indien die verzwegen feiten of gegevens bekend waren geweest bij de Natuur en Milieufederaties, geen benoeming tot bestuurder/toezichthouder zou hebben plaatsgevonden

Tijdens de Nacht van de Nacht konden mensen meedoen aan allerlei activiteiten in de buurt om stil te staan bij het belang van een donkere nacht.

Bijlage 2

Leden Bestuur en Raad van Toezicht

Leden Bestuur

Tot en met 8 juni 2023 bestond het bestuur van de stichting uit de directeuren van de 12 provinciale federaties. Vanaf 9 juni 2023 werden de directeuren, met het wijzigen van de statuten, lid van de federatieraad. In 2023 waren de volgende personen lid van het bestuur, dan wel van de federatieraad:

Jan-Willem Lobeek	Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen
Hans van der Werf	Stichting Friese Milieufederatie
Reinder Hoekstra	Stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe
Matthijs Nijboer (uit dienst t/m 31-5-2023) Voorzitter AB (vanaf 1-9-2018 t/m 30-4-2023)	Stichting Natuur en Milieu Overijssel
Sylvia ter Heegde (van 31-5-2023 t/m 31-8-2023)	Stichting Natuur en Milieu Overijssel
Andrea Kuiper-Vos (in dienst 1-9-2023)	Stichting Natuur en Milieu Overijssel
Petra Souwerbren - Voorzitter AB (van 1-5-2023 t/m 8-6-2023)	Vereniging Natuur en Milieu Gelderland
Josja Veraart	Stichting Natuur en Milieufederatie Utrecht
Vera Dam	Vereniging Natuur en Milieufederatie Flevoland
Sijas Akkerman	Vereniging Natuur en Milieufederatie Noord-Holland
Alex Ouwehand	Stichting Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland
Ira von Harras - Lid DB (vanaf 1-9-2018 t/m 8-6-2023)	Vereniging Zeeuwse Milieufederatie
Femke Dingemans - Lid DB/penningmeester (vanaf 1-1-2020 t/m 8-6-2023)	Stichting Brabantse Milieufederatie
Ton Hermanussen	Stichting Natuur en Milieufederatie Limburg
Annie van de Pas (bestuurder per 9 juni 2023)	Directeur -bestuurder Stichting De Natuur en Milieufederaties

Leden Raad van Toezicht

In 2023 bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden:

Paquita Pérez Salgado	Voorgedragen vanuit de Regio Zuid
Kees Stap (afgetreden 8 juni 2023)	Voorgedragen vanuit de Regio Midden, Voorzitter
Han de Wit	Voorgedragen vanuit de Regio Noord
Jan Leentvaar (afgetreden 8 juni 2023)	Extern geworven lid
Suzanne van der Pijll	Extern geworven lid

Bijlage 3

Nevenfuncties Bestuur van Stichting De Natuur Milieufederaties in 2023

Leden Bestuur met nevenfuncties

Sijas Akkerman	<ul style="list-style-type: none"> • Lid Raad van Advies Keygene • Eigenaar van Oliithe – trends en strategie • Lid Bestuur Stichting Platform CO2 Neutraal
Jan-Willem Lobeek	<ul style="list-style-type: none"> • Lid Raad van Toezicht VCOG • Secretaris Coöperatie VanOns U.A. • Lid Raad van Advies A.G.S.R. Gyas
Alex Ouwehand	<ul style="list-style-type: none"> • Directeur Bespaar Lokaal • Directeur CO2-bank Zuid-Holland • Lid Adviescommissie Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur • Lid Adviescommissie Havenomgevingsfonds Rotterdam • Lid Monitoringscomité Kansen voor West (EFRO) • Penningmeester Stichting Nationale Koolstofmarkt • Bestuurslid Stichting Platform CO2 Neutraal • Lid Stuurgroep Just for Transition Groot-Rijnmond
Reinder Hoekstra	<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurslid CLG Drenthe (commissie landelijke gebied) • Bestuurslid Overleg Orgaan Drentse Aa
Matthijs Nijboer	<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurslid Platform CO2 neutraal • Penningmeester Stichting Climate Campus • Voorzitter Stichting Enterprise Innovatiefonds • Bestuurslid (a.i.) buurtvereniging Havenkwartier Deventer • Lid monitoringscomité EFRO Oost-Nederland
Andrea Kuiper-Vos	<ul style="list-style-type: none"> • Secretaris Stichting Versterking Weidevogelgebieden
Petra Souwerbren	<ul style="list-style-type: none"> • Lid Raad van Toezicht Good Fish Foundation • Koordirigent • Lid bestuur stichting CLM Belangen (t.b.v. CLM Onderzoek en advies)
Ton Hermanussen	<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurslid FBE Limburg • Bestuurslid Stichting Dorpswijngaard Mariagaarde • Initiatiefnemer Probroom
Femke Dingemans	<ul style="list-style-type: none"> • Algemeen bestuurslid Water Natuurlijk, Regio Noord-Brabant
Hans van der Werf	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Stichting Platform CO2 Neutraal • Stuurgroeplid Gebiedscommissie Natuer mei de Mienskip
Josja Veraart	<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurslid Stichting Gebiedsontwikkeling Utrecht-West (opgeheven 15 december 2023) • Lid DB Gebiedscommissie Utrecht West • Lid curriculumcommissie opleiding Future Planet Studies UVA • Lid Bestuur Platform CO2 neutraal • Lid BBG Oudewater • Lid BBG Polsbroek • Lid Utrechtse Monitoring Duurzame Landbouw

Vervolg op volgende pagina

Bijlage 3 (vervolg)

Nevenfuncties Bestuur van Stichting De Natuur Milieufederaties in 2023

Leden Raad van Toezicht met nevenfuncties

Ira von Harras	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Poppodium 't Beest • Lid Dagelijks Bestuur Nationaal Park Oosterschelde • Lid Maatschappelijke Adviesraad VNCI (Vereniging Nederlandse Chemische Industrie) • Lid Stuurgroep Just Transition Fonds • Comité van Toezicht Interreg
Vera Dam	<ul style="list-style-type: none"> • geen nevenfuncties
Sylvia ter Heegde	<ul style="list-style-type: none"> • Lid Raad van Toezicht Kindcentrum Rivierenwijk Deventer
Directeur-bestuurder Annie van de Pas	<ul style="list-style-type: none"> • geen nevenfuncties
Paquita. Perez Salgado	<ul style="list-style-type: none"> • Unesco Chair in "Knowledge Transfer for Sustainable Development supported by ICTs" aan de Open Universiteit • Lid Het Groene Brein • Lid Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg
Jan Leentvaar	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Vereniging Zorgboerderijen Flevoland • Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Welzijn Lelystad • Ambassadeur de Lelystadse Uitdaging • Directeur-bestuurder Stichting Het Flevo-landschap
Suzanne van der Pijll	<ul style="list-style-type: none"> • Managing Partner Schuttelaar & Partners • Lid van de Werkveldadviesraad van Avans Hogeschool • Bestuurslid Theater de Regentes • Bestuurslid Stichting Smart Food Alliance • Lid van de redactieraad van VMT
Kees Stap	<ul style="list-style-type: none"> • Directeur Energiepaleis BV • Directeur Renow BV
Han de Wit	<ul style="list-style-type: none"> • Strategisch Adviseur TAUW • DB-lid Climate Campus • Bestuurslid RCT Gelderland

Jaarrekening

2023

5. Jaarrekening 2023

5.1 Balans per 31 december 2023 (Na verwerking resultaatbestemming)

		31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA	Ref.	€	€
Kortlopende vorderingen en overlopende activa	1	2.956.791	2.565.594
Liquide middelen	2	3.243.122	2.509.197
Totaal activa		6.199.913	5.074.791
PASSIVA			
Reserves en fondsen			
Reserves:			
Continuïteitsreserve	3	400.000	400.000
Bestemmingsreserve	4	2.250.000	2.250.000
Overige reserves	5	85.990	48.373
		2.735.990	2.698.373
Kortlopende schulden	6	3.463.923	2.376.418
Totaal passiva		6.199.913	5.074.791

Foto: Jonet Gerbens

5.2 Staat van baten en lasten over 2023

		werkelijk 2023	begroting 2023	werkelijk 2022
BATEN	Ref.		€	€
Baten van loterijorganisaties	7	3.141.509	3.412.000	2.999.138
Baten van subsidies van overheden	8	1.704.386	1.843.700	755.045
Som van de geworven baten		4.845.895	5.255.700	3.754.183
Baten andere organisaties zonder winststreven	9	124.402	107.000	117.411
Baten verbonden organisaties	10	136	-	-
Baten voor de tegenprestatie voor de levering van diensten	11	27.713	76.740	74.454
Overige baten		735	-	47.336
Som der baten		4.998.881	5.439.440	3.993.384
LASTEN				
Besteed aan doelstellingen:				
Positionering en professionalisering	12	199.863	153.474	259.756
Klimaat en Energie	13	2.047.772	2.401.850	1.211.799
Biodiversiteit	14	863.880	1.053.925	690.454
Circulaire Samenleving	15	125.698	141.765	128.956
Bijdragen aan milieucentra	16	140.400	140.400	140.400
Bijdragen aan natuur- en milieufederaties	17	1.416.000	1.416.000	1.416.000
		4.793.613	5.307.414	3.847.365
Werving baten	18	-	-	-
Beheer en administratie	19	169.066	175.399	193.765
Som der lasten		4.962.679	5.482.813	4.041.130
Saldo financiële baten en lasten	20	1.415	5.000-	10.254-
Resultaat		37.617	48.373-	58.000-
Resultaat bestemming				
Toevoeging/onttrekking aan:				
Overige reserves		37.617	48.373-	58.000-
		37.617	48.373-	58.000-

5.3 Kasstroomoverzicht 2023

	2023	2022
	€	€
Resultaat	37.617	58.000-
Afschrijvingen	-	-
Mutatie bestemmingsreserve (buiten resultaatsbestemming)	-	-
Verandering in werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	391.197-	54.276-
Mutatie kortlopende schulden	1.087.505	647.848-
Kasstroom uit operationele activiteiten	733.925	760.124-
Stand liquide middelen per 31 dec	3.243.122	2.509.197
Stand liquide middelen per 1 jan	2.509.197	3.269.321
	733.925	760.124-

Dit kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode

5.4 Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Stichting De Natuur en Milieufederaties is gevestigd te Utrecht, Arthur van Schendelstraat 600, 3511 MJ.

De stichting heeft ten doel:

- het versterken van het werk en de positie van de provinciale milieufederaties, hetgeen vorm krijgt middels samenwerking, het uitvoeren van gezamenlijke programma's en projecten, het uitwisselen van informatie en kennis, gezamenlijke belangenbehartiging en acquisitie;
- het verkrijgen en beheren van gelden om daarmee de activiteiten van de provinciale milieufederaties financieel te ondersteunen ten behoeve van het behartigen van de belangen van natuur, milieu en landschap.
- en voorts al hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de meest ruime zin van het woord.

De stichting beoogt werkzaam te zijn als algemeen nut beogende instelling in de zin van artikel 5b van de Algemene wet inzake rijksbelastingen.

De stichting heeft geen winstoogmerk. De methoden ter verkrijging van middelen voor het bereiken van de doelstelling moeten efficiënt, effectief en behoorlijk zijn.

Inrichting jaarrekening

De jaarrekening is ingericht conform de Richtlijn Fondsenwervende Organisaties (RJ 650).

Grondslagen voor waardering

Vaste activa

De vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafprijs onder aftrek van een lineaire afschrijving.

Overige activa en passiva

Overige activa en passiva worden gewaardeerd op nominale waarde.

Grondslagen van resultaatbepaling

Het resultaat wordt bepaald als verschil tussen de baten beschikbaar voor doelstelling en de bestedingen over het jaar. De baten worden verantwoord in het jaar waar deze betrekking op hebben. Voorzover de baten gebruikt worden voor de (mede)financiering van projecten worden zij verantwoord in de verslagperiode waarin de projectkosten worden gemaakt. Niet bestede projectgelden worden op de balans geactiveerd als nog te besteden projectgelden. De kosten worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben.

5.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

	31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA	€	€
1. Kortlopende vorderingen en overlopende activa		
Loterijgelden Nationale Postcode Loterij (1)	2.250.000	2.250.000
Leningen (2)	20.000	30.000
Debiteuren	2.646	27.118
Nog te ontvangen bedragen (3)	322.760	242.588
Vooruit betaalde bedragen federaties (4)	339.199	-
Overige vooruitbetaalde bedragen	22.186	15.888
	2.956.791	2.565.594

(1) Per einde van het jaar wordt een vordering opgenomen op de Nationale Postcode Loterij. Het bedrag betreft de toezegging van Nationale Postcode Loterij op basis van een meerjarige overeenkomst. De bron van het bedrag ligt bij de loterijgelden van die door de Nationale Postcode Loterij in een vorig jaar zijn ontvangen. Tegenover deze post wordt aan de passiva kant van de balans een bestemmingsreserve opgenomen voor hetzelfde bedrag.

(2) Het bedrag bij leningen (€ 20.000) betreft een renteloze lening aan de Natuur en milieufederatie Noord-Holland, welke in termijnen wordt terugbetaald.

(3) Van de post "nog te ontvangen bedragen" heeft € 314.761 betrekking op diverse nog te ontvangen subsidies en overige bijdragen ten behoeve van projecten.

(4) Ten behoeve van de uitvoering van projecten worden er aan de federaties voorschotten betaald. Het saldo betreft hier het totaal van de saldi van de federaties waarbij er per balans datum sprake is van een debetsaldo.

2. Liquide middelen		
Triodos zakelijke rekening	340.267	221.901
Triodos zakelijke spaarrekening	109.953	109.942
ASN sparen zakelijk	2.792.902	2.177.354
	3.243.122	2.509.197

Deze bedragen zijn direct opeisbaar.

(Vervolg Toelichting op de balans per 31 december 2023)

	31 december 2023	31 december 2022
PASSIVA	€	€

Reserves

De reserves van de stichting bestaan uit een continuïteitsreserve, mogelijke bestemmingsreserves en een overige reserve. De stichting streeft naar het aanhouden van een zo klein mogelijk eigen vermogen, rekening houdend met onderstaande doelstellingen. Over de hoogte van de bestemmingsreserves besluit het bestuur. Indien, na bepaling van de bestemmingsreserves, de continuïteitsreserve het gewenste niveau heeft bereikt wordt een eventueel resterend positief resultaat toegevoegd aan de overige reserve. Deze overige reserve wordt in het daaropvolgende jaar bestemd, zodat het eigen vermogen zoveel mogelijk beperkt blijft tot een continuïteitsreserve om de continuïteit te waarborgen. De zorg voor continuïteit is te onderscheiden in:

- Waarborgen dat de kosten van de werkorganisatie voor minstens een half jaar gedragen kunnen worden bij (deels) wegvallende financiering.
- Opvangen van onvoorziene uitgaven.
- Opvangen van tegenvallers bij projecten (overschrijding van projectbegrotingen is uiteraard geen beleid).

Gestreefd wordt naar een continuïteitsreserve ter grootte van € 400.000.

De bestemmingsreserve betreft de bate van de Nationale Postcodeloterij, die in het volgend jaar door de stichting ontvangen en besteed wordt. Voor 2023 betreft dit loterijgelden die door de Nationale Postcodeloterij in 2023 verworven zijn en die conform de richtlijn 650 betrekking hebben op het verslagjaar van de stichting. Op de balans is dan ook een vordering op de Nationale Postcodeloterij opgenomen voor hetzelfde bedrag.

De mutaties in de reserves kunnen als volgt worden toegelicht:

3. Continuïteitsreserve		
Continuïteitsreserve		
Stand per 1 januari	400.000	400.000
Onttrekking/toevoeging boekjaar	-	-
Stand per 31 december	400.000	400.000

4. Bestemmingsreserve		
Stand per 1 januari	2.250.000	2.250.000
Onttrekking/toevoeging boekjaar	-	-
Stand per 31 december	2.250.000	2.250.000

5. Overige reserves		
Stand per 1 januari	48.373	106.373
Mutatie boekjaar (n.a.v. resultaatverdeling)	37.617	58.000-
Stand per 31 december	85.990	48.373

(Vervolg Toelichting op de balans per 31 december 2023)

	31 december 2023	31 december 2022
PASSIVA	€	€
6. Kortlopende schulden		
Crediteuren	33.786	143.303
Belastingen en premies sociale verzekering	10.363	7.598
Reservering vakantiegeld	17.343	10.809
Pensioenpremies	11.985	3.742
Te betalen omzetbelasting	3.612	9.223
Nog te besteden gelden Nationale Postcode Loterij projecten (1)	2.637.313	1.397.277
Nog te besteden projectgelden uit jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij	47.638	38.783
Nog te besteden projectgelden overig (2)	524.214	401.671
Openstaande bedragen federaties (3)	118.133	311.067
Verplichting verlofdagen	17.691	1.837
Overige nog te betalen bedragen	41.845	51.108
	3.463.923	2.376.418

(1) Het betreft een bedrag van € 1.798.545 voor het project Boer & Buur met Natuur, € 486.915 voor het project Energietuinen, € 211.453 voor project Plan Boom en € 140.400 ten behoeve van de stedelijke milieucentra.

(2) De hier vermelde bedragen betreffen ontvangen gelden in 2023 of eerder en waarvan de realisatie in 2024 plaats vindt.

(3) Het saldo betreft hier het totaal van de saldi van de federaties waarbij er per balansdatum sprake is van een credit saldo. De verplichting tot betaling, ten behoeve van de uitvoering van projecten, aan deze federaties overtreft de betaalde voorschotten .

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

De Natuur en Milieufederaties heeft een huurovereenkomst met de Natuur en Milieufederatie Utrecht (NMU) waarbij jaarlijks de huurperiode met een jaar verlengd kan worden. De NMU berekent de huurlasten door o.b.v. de verhouding van de personele bezetting. Voor 2024 wordt uitgegaan van een bedrag van € 29.400.

5.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2023

	werkelijk 2023	begroot 2023	werkelijk 2022
	€	€	€
7. Baten van Loterijorganisaties			
Baten Nationale Postcode Loterij:			
Jaarlijkse bijdrage	2.250.000	2.250.000	2.250.000
NPL gelden uit nog te besteden projectgelden	8.855-	-	43.865
Bijdrage voor project Energietuinen	222.299	-	208.606
Bijdrage voor project Plan Boom	476.610	-	496.667
Bijdrage voor project Boer en Buur	201.455	-	-
Niet gespecificeerd	-	1.162.000	-
	3.141.509	3.412.000	2.999.138

Tussen de Nationale Postcode Loterij en Stichting De Natuur en Milieufederaties is een overeenkomst tot en met 31 december 2025 gesloten, waarin bepaald is dat Stichting De Natuur en Milieufederaties als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij.

Naast de reguliere bijdrage, op grond van de overeenkomst, van de Nationale Postcodeloterij wordt deze post aangevuld met baten uit voorgaande jaren als dekking van de kosten die in het boekjaar zijn gemaakt voor de verschillende samenwerkingsprojecten en verminderd met het deel van de bijdrage die in een volgend jaar als dekking wordt verantwoord. Dit op grond van de systematiek dat een bijdrage volledig wordt opgenomen in het jaar van toekenning waarbij voor het niet bestede deel een post wordt opgenomen onder de noemer 'nog te besteden projectgelden' die onder de kortlopende schulden wordt verantwoord. In 2023 bedroeg de mutatie -/- € 8.885.

Voor het project Energietuinen heeft de Nationale Postcode Loterij een bedrag beschikbaar gesteld van € 1.650.000. Het project is in 2019 gestart en heeft een looptijd van 5 jaar. In 2023 is € 222.299 besteed. Voor het project Plan Boom heeft de Nationale Postcode Loterij een bedrag beschikbaar gesteld van € 2.250.000. Het project is in 2020 gestart en heeft een looptijd van 4 jaar. In 2023 is hiervan € 476.610 besteed. Voor het project Boer & Buur met Natuur heeft de Nationale Postcode Loterij een bedrag beschikbaar gesteld van € 2.000.000. Het project is in 2023 gestart en heeft een looptijd van 4 jaar. In 2023 is hiervan €201.455 besteed.

(Vervolg Toelichting op de staat van baten en lasten over 2023)

	werkelijk 2023	begroot 2023	werkelijk 2022
	€	€	€
8. Baten van subsidies van overheden			
Ministerie van Binnenlandse Zaken	1.655.867	-	695.000
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	48.519	-	30.045
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	-	-	30.000
Niet gespecificeerd	-	1.843.700	-
	1.704.386	1.843.700	755.045

Het vermelde bedrag van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties betreft subsidie voor het Programma Participatiecoalitie. Penvoerder van dit project is de stichting HIER klimaatbureau. Deze gelden zijn door de 12 provinciale organisaties en de koepel gebruikt om ondersteuningsprogramma's te bieden in het kader van het Klimaatakkoord op de terreinen van regionale energie strategieën en aardgasvrije wijken.

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat heeft een subsidie beschikbaar gesteld van € 80.000 voor het Loket Energie Natuur Inclusief. In 2023 is hiervan € 34.554 besteed. Daarnaast wordt vanuit het ministerie middels het Groeifonds geld beschikbaar gesteld voor een periode van 10 jaar. De formele toekenning zal in 2024 volgen en kosten kunnen met terugwerkende kracht worden opgevoerd. In 2023 is hier een bedrag van € 13.965 van besteed.

9. Baten van andere organisaties zonder winststreven			
Vogelbescherming	48.290	-	6.280
Wereld Natuur Fonds	33.080	-	14.300
Cultuurfonds	18.764	-	-
Fachagentur Nachachsende Rohstoffe	9.306	-	13.578
European Climate Foundation	3.918	-	80.281
Vereniging van Nederlandse Gemeenten	-	-	2.972
niet gespecificeerd	11.044	107.000	-
	124.402	107.000	117.411

Ten behoeve van het project "Groene Bondgenoten" wordt een bijdrage van de Vogelbescherming NL ontvangen. Het Wereld Natuur Fonds heeft gelden beschikbaar gesteld ten behoeve van de projecten "Klimaatbuffers Ambassadeurs" en "Juridische procedures stikstof". Het Cultuurfonds heeft geld beschikbaar gesteld voor "natuurontwikkeling Plantmateriaal voor uitdeelacties in het kader van Plan Boom". De bijdrage van Fachagentur Nachachsende Rohstoffe is bestemd voor het project "All things bio". De European Climate Foundation ondersteunt ons financieel ten behoeve van de transitie aardgasvrije wijken.

(Vervolg Toelichting op de staat van baten en lasten over 2023)

	werkelijk 2023	begroot 2023	werkelijk 2022
	€	€	€
10. Baten verbonden organisaties			
Friese Milieu Federatie	136	-	-
	136	-	-

Het betreft hier cofinanciering voor het project NL2120.

11. Baten als tegenprestatie voor de levering van diensten			
Rijkswaterstaat	18.987	-	13.147
Tennet	5.150	-	-
Verkoop boompakketten Plan Boom	3.576	25.000	30.810
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	-	-	25.000
Stichting HIER	-	-	2.997
Vattenfal	-	-	2.500
niet gespecificeerd	-	51.740	-
	27.713	76.740	74.454

Voor Rijkswaterstaat zijn de opdrachten "Nieuwsbrieven Circulaire Economie" en "Monitoring wasbare luiers" uitgevoerd. De bijdrage van Tennet was ten behoeve van een pilotproject rondom "Ecologische Netaanpassing". Vanuit het project Plan Boom zijn er begin 2023 boompakketten verkocht.

12. Overige baten			
Bijdrage provinciale federaties t.b.v. uitvoering meerjarenstrategie	-	-	46.207
Giften	735	-	1.130
	735	-	47.337

20. Saldo financiële baten en lasten			
Ontvangen rente	1.846	-	17
Betaalde rente	10-	-	9.725-
Bankkosten	421-	-	546-
niet gespecificeerd	-	5.000-	-
	1.415	5.000-	10.254-

5.7 Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Doelstelling								Totaal 2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
	12 Positionering en Professionalisering	13 Klimaat en Energie	14 Biodiversiteit	15 Circulaire Economie	16 Bijdragen milieu- centra	17 Bijdragen milieu- federaties	18 Werving baten	19 Beheer en administratie			
Bijdrage aan milieucentra	-	-	-	-	140.400	-	-	-	140.400	140.400	140.400
Bijdrage aan milieufederaties	-	-	-	-	-	1.416.000	-	-	1.416.000	1.416.000	1.416.000
Personeelskosten	69.071	333.056	83.769	36.712	-	-	-	108.180	630.787	604.000	480.560
Huisvestingskosten	2.794	13.470	3.388	1.485	-	-	-	4.375	25.512	25.000	17.835
Bureaunkosten	1.067	5.146	1.294	567	-	-	-	1.672	9.747	13.000	10.421
Accountantskosten	-	-	-	-	-	-	-	11.172	11.172	10.500	11.067
Overige organisatiekosten	3.032	-	-	-	-	-	-	-	3.032	3.000	2.866
Bestuurskosten	-	-	-	-	-	-	-	43.667	43.667	37.500	48.884
Samenwerking milieufederaties	77.224	-	-	-	-	-	-	-	77.224	60.000	69.422
Communicatiekosten	27.076	-	-	-	-	-	-	-	27.076	25.000	33.782
Overige samenwerkingskosten	19.599	-	-	-	-	-	-	-	19.599	105.598	40.047
Materiële projectkosten	0	1.696.100	775.429	86.934	-	-	-	-	2.558.463	3.042.815	1.769.846
	199.863	2.047.772	863.880	125.698	140.400	1.416.000	-	169.066	4.962.679	5.482.813	4.041.130

Specificatie materiële projectkosten:

Deze bedragen zijn inclusief de personele inzet van de provinciale natuur- en milieufederaties.

	werkelijk 2023	werkelijk 2022
	€	€
Doelstelling Positionering en professionalisering		
Gezamenlijke intranet en websites	-	7.500
	-	7.500

Doelstelling Klimaat en Energie		
Participatiecoalitie	1.655.737	695.009
Energietuinen	222.299	216.606
Programma Klimaat en Energie	71.710	51.612
Nacht van de Nacht	34.937	35.413
Loket Energie Natuur Inclusief	34.555	13.597
Ambassadeurs Klimaatbuffers	23.600	39.300
NL2120	14.625	-
Ecologische netinpassing	5.150	-
ECF Aardgasvrij	3.918	83.253
Natuurlijke beplanting Energietuinen	-	30.014
Handreiking populatieversterking	-	14.931
Acquisitie-ondersteuning	-	11.549
Gesprekken EZK-visie	-	2.997
af: inzet koepel NMF (i.v.m. dubbeltelling)	370.431-	171.369-
	1.696.100	1.022.912

Doelstelling Biodiversiteit		
Plan Boom	499.400	528.422
Boer en Buur met Natuur	201.455	-
Programma Biodiversiteit	80.834	74.133
Groene Bondgenoten	48.290	6.280
Good Food Club	20.000	23.331
Juridische procedures stikstof	20.000	-
Acquisitie-ondersteuning	-	11.549
Life Delta Natuur	-	1.517
af: inzet koepel NMF (i.v.m. dubbeltelling)	94.550-	2.800-
	775.429	642.432

(Vervolg Specificatie materiële projectkosten)

	werkelijk 2023	werkelijk 2022
	€	€
Doelstelling Circulaire Samenleving		
Programma Circulaire Samenleving	69.355	58.728
Nieuwsbrieven CE in de regio	18.095	9.917
Bouwen voor de toekomst	10.000	-
All things bio	9.306	13.578
Monitoring wasbare luiers	903	3.230
Acquisitie-ondersteuning	-	11.549
af: inzet koepel NMF (i.v.m. dubbeltelling)	20.725-	-
	86.934	97.002

De uitgaven van de Stichting zijn te verdelen over zes categorieën doelstellingen, namelijk:

- Positionering en professionalisering
- Klimaat en Energie
- Biodiversiteit
- Circulaire Samenleving
- Bijdragen aan milieucentra
- Bijdragen aan milieufederaties

De toerekening van de uitvoeringskosten aan de doelstellingen vindt plaats op basis van werkelijk gemaakte kosten. De personele kosten worden toegerekend aan de doelstellingen op basis van de urenregistratie. Ook de verdeling van de huisvestingskosten en bureaunkosten zijn daaraan gerelateerd.

Het financiële resultaat van 2023 komt uit op € 37.617 positief. Begroot was een resultaat van € 48.373 negatief. De projecten worden in principe budgetneutraal uitgevoerd. Een groter of kleiner volume heeft daardoor niet direct invloed op het resultaat. Een enkele keer kan het voorkomen dat een project een resultaat heeft.

In 2023 had de stichting gemiddeld 5,0 fte personeel in dienst. Er waren medewerkers in dienst voor de volgende functies:

Functie	uren gemiddeld per week	periode	
Directeur	36	1-jan.-2023	31-dec.-2023
Bestuurssecretaris	32	1-jan.-2023	31-dec.-2023
Communicatieadviseur	24	1-jan.-2023	31-dec.-2023
Beleidsadviseur	24	1-jan.-2023	8-jul.-2023
Programmaleider klimaat en energie	32	1-jan.-2023	31-dec.-2023
Projectleider Participatiecoalitie	32	1-mrt.-2023	31-dec.-2023
Communicatiemedewerker	24	1-mrt.-2023	31-dec.-2023
Manager programma's en positionering	32	9-okt.-2023	31-dec.-2023

Daarnaast waren functionarissen door de stichting ingehuurd ten behoeve van communicatie, financiën en secretariaat en voor de projectleiderschappen Participatiecoalitie en Boer & Buur met Natuur.

Verantwoording bezoldiging directie en toezichthouders

Tot en met 8 juni 2023 werd het bestuur gevormd door de directeuren van de 12 aangesloten provinciale Natuur- en Milieufederaties. De bestuursleden hebben geen bezoldiging ontvangen. Vanaf 9 juni 2023 bestaat het bestuur uit één directeur-bestuurder. Dit is een bezoldigde functie.

Het toezichthoudende orgaan (Raad van Toezicht) bestond uit 5 leden: 3 leden op voordracht van de Natuur en -Milieufederaties uit de regio's Noord, Midden, Zuid en 2 extern geworven leden. Zij ontvangen geen bezoldiging. Per 9 juni zijn twee leden, bij het aflopen van hun termijn, afgetreden waardoor de Raad van Toezicht tijdelijk uit drie personen bestond.

De directie werd in 2023 gevormd door mevr. J. Van de Pas. Er was een dienstverband met haar voor 36 uur per week. De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2023. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt De Natuur en Milieufederaties de Regeling beloning

directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij De Natuur en Milieufederaties vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 380 punten met een maximaal jaarinkomen van € 120.741 (1 FTE/12 mnd.). Het voor de toetsing relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg voor J. v.d. Pas (0,95 FTE/12 mnd) € 114.386. Het werkelijk jaarinkomen (€ 100.095) bleef binnen het geldende maximum. Tevens valt de totale bezoldiging binnen de WNT-norm van € 223.000 (fulltime) zoals deze voor het jaar 2023 gold.

	2023	2022
	€	€
Naam	J. van de Pas	J. van de Pas
Functie	directeur	netwerkdirecteur
Duur dienstverband in	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	0,95	0,84
Dienstbetrekking	ja	ja
Individueel WNT-maximum	211.263	181.895
Bezoldiging		
Beloning (= jaarinkomen)	86.980	72.260
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn (pensioen wg-deel)	13.115	11.095
Subtotaal	100.095	83.355
-/- Inverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging	100.095	83.355

Er zijn in 2023 geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt aan leden van de Raad van Toezicht, leden van het bestuur of directie

Besteding aan de doelstelling

Doelbestedingspercentage van de baten		
Bestedingen aan de doelstellingen	4.793.613	3.847.365
Som der baten	4.998.881	3.993.384
Som der lasten	4.962.679	4.041.130
Bestedingen aan de doelstellingen / som der baten:	95,9%	96,3%
Bestedingen aan de doelstellingen / som der lasten:	96,6%	95,2%
Fondsenwervingspercentage		
Kosten eigen fondsenwerving / baten eigen fondsenwerving:*	0,0%	0,0%
Percentage beheer en administratie		
Kosten beheer en administratie	169.066	193.765
Som der lasten	4.962.679	4.041.130
Kosten beheer en administratie / som der lasten:	3,4%	4,8%

* Stichting De Natuur en Milieufederaties is geen fondsenwervende instelling, maar kansspelbegunstigde. De stichting doet in het algemeen geen beroep op de publieke offervaardigheid.

6. Overige gegevens

6.1 Vaststelling en goedkeuring

De jaarrekening 2023 is door het bestuur vastgesteld en door de Raad van Toezicht goedgekeurd op 28 mei 2024.

6.2 Statutaire bepaling resultaatbestemming

In de statuten van de stichting zijn geen bepalingen opgenomen omtrent de bestemming van het resultaat.

6.3 Resultaatbestemming

Het bestuur stelt de resultaatbestemming vast overeenkomstig de resultaatverdeling zoals opgenomen in de staat van baten en lasten.

6.4 Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich na balansdatum geen gebeurtenissen voorgedaan die hier vermeld dienen te worden.

Energietuin 't Veen in Griendtsveen.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de raad van toezicht en het bestuur van
Stichting De Natuur en Milieufederaties te Utrecht

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting De Natuur en Milieufederaties te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting De Natuur en Milieufederaties per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met de Richtlijn 650 Fondsenwervende Instellingen en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2023;
2. de staat van baten en lasten over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol WNT 2023 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting De Natuur en Milieufederaties zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met de Regeling Controleprotocol WNT 2023 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekking als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag, in overeenstemming met RJ 650.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ 650 en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2023, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden.

- Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
  - het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
  - het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
  - het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Drachten, 28 mei 2024
De Jong AFM B.V.

Origineel getekend J.D. de Jong AA

Stichting De Natuur en Milieufederaties

Arthur van Schendelstraat 600

3511 MJ Utrecht

www.natuurenmilieufederaties.nl

**de natuur en
milieufederaties**

Samen voor mooie en
duurzame provincies